

*Profesorul Dimitrie Alexandresco: o viață de om
și câteva scrisori de familie inedite*

Mihail CIOBANU

Memoriei tatălui meu, închinare.

*Prin urmare, Codul nostru civil poate să dispară, Alexandresco va rămâne.
Acesta-i privilegiul acelor care oricât i'ar preocupa prezentul, nu se lasă
a fi cuprinși de el până a pierde și viziunea viitorului.*

N. Titulescu

Cuvinte-cheie: *Dimitrie Alexandresco, scrisori de familie, jurist, Catedra de
Drept civil*

Avocat, magistrat, profesor universitar, deputat și senator, Dimitrie Alexandresco a avut un *cursus honorum* de invidiat. Prin urmare, înțelegem de ce colegii săi de breaslă, dar și posteritatea, l-au numit „Patriarhul Dreptului românesc”. Instruit temeinic în Franța, unde a studiat o lungă perioadă de timp, fiul unui simplu agricultor din Iași a ajuns unul dintre întemeietorii jurisprudenței românești, implicându-se activ și în afacerile politice ale țării.

Potrivit informațiilor vehiculate până la acest moment, Dimitrie Alexandresco s-a născut la Iași, într-o familie modestă, în nevoi și lipsuri, la 1¹ sau la 4 octombrie 1850² – date greșite, întrucât este mult mai

¹ *Universul literar*, an XLV, nr. 12, 17 martie 1929, p. 179; Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Iași (în continuare: SJANI), fond Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Facultatea de Drept (în continuare: FD), dosar nr. 107/1907-1909, f. 44; Mihai Tașcă, *Dimitrie Alexandresco, patriarhul dreptului civil român*, în *Revista Institutului Național al Justiției*, nr. 1, 2013, p. 61; *Adevărul*, an 47, nr. 15282, duminică 29 octombrie 1933, p. 1.

probabil ca el să se fi născut în 1851, însă lăsăm pentru finalul studiului discutarea acestei probleme.

Din publicațiile mai vechi aflăm că familia lui era una de agricoli³. Lipsa atestării tatălui în documentele de stare civilă poate să indice trecerea acestuia în lumea celor drepți la scurt timp de la nașterea copilului său, deși nu putem ști dacă evenimentul nu a avut loc anterior. Mama, Elisa Alexandrescu⁴, s-a ocupat de educația fiului său pentru o perioadă scurtă de timp, Dimitrie fiind dat de mic copil în grija părintelui Ioan Anastasiu⁵. Despre acest personaj aflăm dintr-o epistolă că era parohul de la Biserica Patruzeci de Sfinți din Iași⁶. Într-adevăr, în fondul de documente al bisericii cu pricina, găsim un Ioan Anastasiu iconom. Protoiereul urbei, C. Buțureanu iconom, se adresa, la 13 septembrie 1870, „Sânției sale Econom: Ioan Anastasiu de la Patruzeci de Sfinți” în problema alcătuirii de acte mitricale⁷. Soția acestui cleric l-a crescut pe micul Dimitrie ca pe propriul copil. Dovada legăturii spirituale este cât

² Tudorel Toader, Dan Constantin Măță, Ioana Maria Costea, *Dicționarul personalităților juridice românești*, București, Editura Hamangiu, 2008, p. 3; Ecaterina Țarălungă, *Enciclopedia identității românești. Personalități*, București, Editura Hamangiu, 2011, p. 17; Ionel Maftעי, *Personalități ieșene*, vol. I, *Omagiu*, Iași, Comitetul de Cultură și Educație Socialistă al Județului Iași, 1972, p. 28; Sorin Popescu, Tudor Prelipceanu, *Stele de primă mărime ale presei juridice românești*, București, Editura Lumina Lex, 2005, p. 91.

³ Prefața la Dimitrie Alexandresco, *Principiile dreptului civil român*, operă postumă, vol. I, București, Atelierele Grafice Socec & Co., 1926, p. III.

⁴ Numele acesteia se găsește în actul de căsătorie al lui Dimitrie Alexandresco; vezi SJANI, Colecția „Stare Civilă orașul Iași”, Căsătorii (în continuare: CSCIC), dosar nr. 228/1876, f. 2-5. În anul 1876 era domiciliată la Iași, despărțitura IV: Cf. SJANI, CSCIC, dosar nr. 228/1876, f. 2-5. Alte informații nu au fost găsite.

⁵ Acesta s-a născut, probabil, în 1834. La căsătoria lui Dimitrie Alexandresco, ce a avut loc în anul 1876, Anastasiu avea 42 de ani, vezi SJANI, CSCIC, dosar nr. 228/1876, f. 6. Din cât se pare, el l-a luat pe Dimitrie spre îngrijire cândva după anul 1854, când deja avea, probabil, peste 20 de ani și era căsătorit. În orice caz, cert este că cei doi „părinți adoptivi” erau tineri.

⁶ Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu” Iași (în continuare: BCU Iași), Arh. 7, *Dosar cu: 33 scrisori și 3 c.p., adresate prof. Dimitrie Alexandrescu (Tololoi), între anii 1859-1912...*, scrisoarea din 25/6 noiembrie 1871, Tecuci. În prezentul studiu se găsește sub nr. V.

⁷ SJANI, fond Biserica „40 de Sfinți” Iași, dosar nr. 7/1861-1875, f. 66 bis; în aceeași chestiune vezi și f. 66, 82, 83, 84, 85, 104.

se poate de evidentă: când a venit vremea plecării tânărului la studii, femeia a fost, într-adevăr, mișcată de sentimente materne⁸.

La o vârstă fragedă, Dimitrie s-a despărțit de persoanele dragi spre a-și începe lungul drum al formării intelectuale. Cel care a văzut în băiețelul din casa părintelui Anastasiu un copil capabil și de viitor a fost senatorul Alecu Manoli. Acesta l-a trimis pe Dimitrie la studii în străinătate⁹. Prima oprire, în 1860, a fost la Lemberg, vechiul Liov sau Lvov, la Institutul Pilat. Nu s-a aflat prea mult între cei care au frecventat cursurile institutului, căci peste un an, în 1861, a fost trimis la mai mari depărțări de țară, în Franța lui Ludovic Napoleon, la Paris, capitala lumii¹⁰. În primii ani a studiat la Liceul Napoléon, cea mai prestigioasă școală secundară franceză, aflându-se în grija unui anume domn Amiel, care era plătit pentru toate cele necesare de către protectorul său, A. Manoli. Se pare însă că tânărul ieșean era cheltuitor din fire, deoarece binefăcătorul său se plângea neîncetat de sumele exagerate care îi erau cerute.

Cu toate acestea, Dimitrie Alexandresco nu a dus lipsă de o educație aleasă, căci, pe lângă cursurile obișnuite, a luat lecții de pian, de artă dramatică (va scrie mai apoi și o piesă de teatru¹¹), făcând chiar și unele incursiuni pe tărâmul poeziei. Mai pe scurt, un mic artist, care

⁸ Vezi scrisoarea nr. VIII din prezentul studiu.

⁹ Pentru chestiunea studenților români din străinătate în acea perioadă, vezi un studiu interesant și necesar consultării (din considerente de ordin editorial studiul a fost publicat în două părți), Leonidas Rados, *Studenți și profesori ai Universității din Iași la studii în străinătate (deceniul șapte al secolului XIX)* (I), în *Historia Universitatis Iassensis*, I / 2010, p. 37-111 și (II) în loc. cit., II / 2011, p. 9-58. Vezi și idem, *Bursierii români de la Universitatea din Atena în secolul XIX: portretul unui grup*, în *Anuarul Institutului de Istorie „G. Barițiu”*, Cluj-Napoca, nr. 46/2006, p. 183-212.

¹⁰ La acest liceu învățau copiii celor mai importante personalități ale lumii, după cum mărturisea protectorul lui Alexandresco, într-o scrisoare datată 24 septembrie 1872 către Ioan Anastasiu. Vezi BCU Iași, Arh. 7, scrisoarea din 24 septembrie 1872, Tecuci, în prezentul studiu sub nr. VIII.

¹¹ Se pare că a jucat chiar și pe scena Teatrului „Odeon”, vezi Ionel Maftעי, *Personalități ieșene*, ed. cit., p. 28.

însă trebuia ferit de nefasta influență a tinerilor parizieni; altfel, investiția lui Alecu Manoli ar fi fost un „faliment notoriu”.

Tânărul ieșean a terminat cu bine studiile liceale în anul 1870 și s-a înscris la Sorbona, dorind să obțină bacalaureatul în litere. Până la acest moment, în lucrările de specialitate consacrate lui Dimitrie Alexandresco era unanim acceptată luna august 1870 pentru obținerea titlului de bacalaureat în litere¹². Cu toate acestea, situația nu este atât de clară. Un document păstrat la Arhivele Naționale Franceze ridică, prin informațiile sale, unele semne de întrebare. Din documentul în discuție rezultă că tânărul ieșean a fost respins, nefiind declarat demn de titlul de bacalaureat în litere¹³. Această întâmplare complicată și, trebuie să recunoaștem, rușinoasă, a avut loc la examenul din 4 mai 1870¹⁴. Din păcate, alte documente despre situația școlară a lui Alexandresco nu au fost găsite. Totuși, într-o scrisoare trimisă de protectorul său, A. Manoli, părintelui iconom de la Patruzeci de Sfinți, expeditorul afirma că tânărul obținuse diploma în discuție. În virtutea faptului că Alecu Manoli era foarte intransigent când era vorba despre educația protejatului său, credem că mărturia este veridică.

Printre altele, merită să menționăm că tânărul a urmat pentru câțiva timp și cursuri de medicină și declamație¹⁵. În 1870, în timpul evenimentelor tragice pentru Franța, el s-a angajat ca voluntar în „Légion des amis de la France”, aflată sub comanda generalului belgian Van der Mer¹⁶.

După scurta experiență la Sorbona, tutorele său l-a mutat la Nancy, dorind astfel să înlăture orice formă de revoltă din partea tână-

¹² Tudorel Toader, Dan Constantin Măță, Ioana Maria Costea, *Dicționarul personalităților juridice românești*, ed. cit., p. 3; Ionel Maftai, *Personalități ieșene*, ed. cit., p. 2.

¹³ Archives de France (în continuare: AF), document păstrat sub cota AJ/16/3183, f. 248. Aduc calde mulțumiri personalului Arhivelor Naționale din Franța pentru informațiile oferite și pentru copia documentului trimisă prin poșta electronică.

¹⁴ AF, cota AJ/16/3183, f. 248.

¹⁵ Prefața la Dimitrie Alexandresco, *Principiile dreptului civil român*, ed. cit., vol. I, p. III.

¹⁶ *Ibidem*.

rului protejat, dar și influența nefastă a Parisului¹⁷. În perioada vacanțelor din anul 1870, protectorul său s-a deplasat personal la Paris, ocupându-se de toate cele necesare plecării. În timpul șederii în Franța, Alecu Manoli a văzut și poeziile scrise de Dimitrie. Uimit, senatorul a considerat „că niște gărgăuni periculoși au venit fără timp să tulbure crierii unui adole[s]cent”¹⁸, așa încât plecarea lui Alexandresco din capitala Franței a devenit o urgență majoră.

La Nancy, Dimitrie s-a înscris la Facultatea de Drept¹⁹, renunțând la o carieră în matematică. Alecu Manoli, susținătorul financiar și moral al tânărului, a crezut că schimbarea ce a avut loc va duce la încetarea oricăror împotriviri, învățătura rămânând ultimul refugiu al tânărului rebel. Însă, din cât se pare, Alexandresco a continuat să ducă o viață lipsită de griji și plină de aventură. Escapadele tânărului erau la fel de frecvente. S-a ajuns chiar și la nefrecventarea cursurilor facultății: absența sa de la un examen este grăitoare în acest sens. Știrea nu a putut să nu ajungă și la rigurosul protector, care a aflat despre nefericita întâmplare odată cu primirea fișei de notare²⁰. La această veste s-au mai adăugat alte informații legate de plecarea lui Alexandresco la Paris; o escapadă care a dat de bănuit²¹.

Preocupările tânărului ieșean erau însă cu totul altele, mult mai tumultuoase pentru vârsta sa: amorul! Frecventând o cafenea din oraș, el s-a îndrăgostit de soția proprietarului. Soțul înșelat, aflând despre amarez, i-a interzis intrarea în localul său. Idila a continuat însă. Într-una din zile, Alexandresco și-a chemat iubita la întâlnire în grădina publică a orașului, aici având loc o întâmplare mai puțin fericită. Tânărul a fost prins în flagrant delict, după cum citim din documentele

¹⁷ Vezi scrisoarea nr. VIII din prezentul studiu.

¹⁸ *Ibidem.*

¹⁹ *Ibidem.*

²⁰ *Ibidem.*

²¹ BCU Iași, Arh. 7, scrisoarea datată 8/20 octombrie 1871, Tecutzi. În prezentul studiu, scrisoarea nr. IV.

vremii²², împreună cu cea căreia îi dăruise inima, chiar de către soțul ei, care nu s-a sfiit să tragă un foc de revolver în direcția celor doi. Speriat, Dimitrie a renunțat la dragoste și chiar la facultate și s-a reîntors în patrie, la Iași²³.

De parcă necazurile nu ar fi fost destule, protectorul său, care îl avertizase anterior de posibilitatea sistării alocației în cazul în care studiul va rămâne o preocupare marginală, și-a retras sprijinul financiar. În cazul acestui tânăr lipsit de orice mijloace bănești, fără tată și cu o mamă în vârstă, nefericita veste a reprezentat sfârșitul planurilor de viitor. Pentru aplanarea conflictului a intervenit Ioan Anastasiu, iconomul de la Patruzeci de Sfinți, cel care era „părintele său spiritual și voitoriu de bine”. Îndreptându-se cu rugă fierbinți către A. Manoli, părintele iconom a reușit, într-un final, să-l îmbuneze pe binefăcător. Alecu Manoli a decis să continue tutelarea tânărului, punând însă unele condiții. Senatorul nu uita totuși să-i amintească părintelui Anastasiu că nu era prima dată când cei din familia Alexandrescu dovedeau ingratitudine. Sora mai mare a lui Dimitrie, Maria Alexandrescu, născută în 1848²⁴, a fost și ea ajutată financiar de către Alecu Manoli, fiind trimisă să studieze la cel mai bun pension din țară²⁵. Se pare că îi dorise fetei tot ce era mai bun, inclusiv un soț potrivit²⁶. Maria însă a păcătuit la fel ca Dimitrie, din dragoste, acceptând în patul ei „virginal” un necunoscut: Constantine Baptiste. Cei doi s-au și căsătorit, dar senatorul a încetat orice comunicare cu fosta sa protejată.

Așa cum rezultă din informațiile discutate anterior, odată cu schimbarea atitudinii protectorului său, Dimitrie Alexandresco și-a

²² Pentru întreaga istorie, vezi scrisoarea nr. VI din prezentul studiu.

²³ *Ibidem*. Înainte de a reveni la Iași, a poposit la Karlsbad, unde s-a întâlnit cu senatorul Alecu Manoli.

²⁴ Așa reiese din certificatul de deces al soțului ei, vezi SJANI, Colecția „Stare Civilă orașul Iași”, Morți, dosar nr. 27/1873, f. 25.

²⁵ Vezi scrisoarea nr. VI din prezentul studiu.

²⁶ Alecu Manoli scria că Maria „s-a măritat cu un om... qui n'était pas a mon choix”, în BCU Iași, Arh. 7, scrisoarea datată 8/20, martie 1871, Tecuci. Căsătoria ei cu Costache trebuie să fi avut loc undeva prin 1866, cel puțin asta rezultă din aceeași scrisoare.

putut relua studiile, însă nu la Nancy, ci iarăși la Paris, urmând cursurile facultății de drept între anii 1871-1875²⁷ și avându-l coleg, între alții, pe Casimir Périer, viitor președinte al Republicii Franceze²⁸.

Terminând cu bine cursurile facultății de drept, în 1875, Dimitrie Alexandresco a revenit în țară. Începând cu acest an, viața tânărului s-a schimbat radical. Cu licența în studii juridice, care proba noile lui abilități în acest domeniu, el a ajuns, chiar în anul reîntoarcerii în patrie, la data de 26 ale lunii august²⁹, să ocupe postul de procuror pe lângă Tribunalul Iași³⁰. Nu putem afirma cu certitudine, dar nu excludem posibilitatea ca și protectorul său, fost senator, să-l fi ajutat, prin intermediul relațiilor sale. Cert este că și Dimitrie Alexandresco își învățase lecția, căci după escapadele din 1870 el a înțeles necesitatea reluării studiilor.

Printre atribuțiile sale de tânăr procuror intra și verificarea registrelor de stare civilă. Astfel, el este cel ce a verificat, la 6 februarie 1876, Registrul morților pe anul 1875³¹. Doi ani mai târziu, în 1878, ajungea judecător de ședințe la Tribunalul din Iași și, în același an, judecător de instrucție, apoi prim-procuror³². La 23 martie 1879, pe când încă era prim-procuror pe lângă Tribunalul Iași, Alexandresco a înaintat Baroului Iași o cerere pentru a fi primit în rândul avocaților³³. Cererea i-a fost acceptată, așa că din anul 1880 el figurează ca avocat al Baroului³⁴.

²⁷ Tudorel Toader, Dan Constantin Măță, Ioana Maria Costea, *Dicționarul personalităților juridice românești*, ed. cit., p. 3.

²⁸ *Adevărul*, an 47, nr. 15282, duminică 29 octombrie 1933, p. 1.

²⁹ *Universul literar*, an XLV, nr. 12, 17 martie 1929, p. 179.

³⁰ Tudorel Toader, Dan Constantin Măță, Ioana Maria Costea, *op. cit.*, p. 3.

³¹ SJANI, Colecția „Stare Civilă orașul Iași”, Morți, dosar nr. 18/1875, f. 102.

³² Tudorel Toader, Dan Constantin Măță, Ioana Maria Costea, *op. cit.*, p. 3. În *Universul literar*, an XLV, nr. 12, 17 martie 1929, p. 179, se afirmă că ar fi ajuns judecător de instrucție la 15 martie 1875. Este vorba însă de o greșeală, din moment ce cariera sa, conform aceleiași surse, începe la 26 august.

³³ SJANI, fond Baroul Avocaților Iași, dosar nr. 136, f. 1 (nu știm dacă diploma sa de licență mai este păstrată prin vreun fond de documente la arhivele din Iași).

³⁴ Ecaterina Țarălungă, *Enciclopedia identității românești*, ed. cit., p. 17.

În perioada în care a activat în Barou, Alexandresco s-a ocupat și de treburile administrative, efectuând plata salariului către aprodul instituției sau diferite plăți către tipografi, cum este cea din data de 6 septembrie 1886 către Tipografia Lucrătorilor Asociați din Iași st. Baston, nr. 7, pentru imprimarea tabloului avocaților în număr de 400 exemplare, în sumă de 28 lei³⁵. În perioada 1887-1889, el a fost și membru al Consiliului de Disciplină al Baroului Iași³⁶. În această calitate, la 30 noiembrie 1888, a plătit suma de 54 lei Casieriei de Ilfov, taxa pentru cărțile răposatului I. Fătu³⁷.

În același timp cu activitățile desfășurate ca avocat al Baroului, la 11 martie 1891³⁸, Dimitrie Alexandresco a ajuns să ocupe o vreme și funcția de secretar general al Ministerului Justiției³⁹. La 1 august, același an, ministrul Al. Marghiloman a emis ordinul prin care C. Fronescu, șeful diviziunii judiciare, era însărcinat cu îndeplinirea atribuțiilor secretarului general aflat în concediu⁴⁰. A activat la Ministerul Justiției până la 19 octombrie 1892⁴¹.

La începutul anului 1899, juristul ieșean a renunțat la funcția deținută în Barou, devenind procuror general al Curții de Apel Iași, funcție pe care a deținut-o până în luna octombrie a aceluiași an⁴². De la data de 1 octombrie 1899 și până la 26 iunie 1900, Dimitrie Alexandresco

³⁵ BCU Iași, Arh. 8, *Dosar cu polițe, chitanțe și alte acte și hîrtii cu caracter personal, adunate de prof. avocat, Dimitrie Alexandrescu. În total, 60 foi necusute.*

³⁶ Ion-Ciprian Stoian, *Istoria Baroului Iași, din 1864 până în 1918*, teză de doctorat, UAIC, Iași, 2011, p. 208, Anexa III.

³⁷ BCU Iași, Arh. 8.

³⁸ În Tudorel Toader, Dan Constantin Măță, Ioana Maria Costea, *Dicționarul personalităților juridice românești*, ed. cit., p. 3, este indicată data de 6 martie.

³⁹ *Universul literar*, an XLV, nr. 12, 17 martie 1929, p. 179.

⁴⁰ *Monitorul Oficial*, nr. 99, marți 4 august 1892, p. 3091. În Tudorel Toader, Dan Constantin Măță, Ioana Maria Costea, *op. cit.*, p. 3, este indicată data de 21 octombrie.

⁴¹ În Tudorel Toader, Dan Constantin Măță, Ioana Maria Costea, *op. cit.*, p. 3, este indicată data de 21 octombrie.

⁴² Tudorel Toader, Dan Constantin Măță, Ioana Maria Costea, *op. cit.*, p. 3. În *Universul literar*, an XLV, nr. 12, 17 martie 1929, p. 179, perioada în care a deținut funcția de procuror general la Curtea de Apel Iași este de la 1 mai 1899 la 1 octombrie 1899.

a fost procuror general la Înalta Curte de Casație, iar de la 26 iunie 1900 la 1 decembrie, același an, consilier la aceeași instituție⁴³. Acest șir continuu de funcții prestigioase arată că fostul protector al lui Dimitrie Alexandresco a avut dreptate, afirmând că o diplomă de licență în drept obținută în străinătate este „sângura care de îndată poate să-i deschidă ușile tribunalelor din țeară”⁴⁴.

De regulă, în cariera lui Alexandresco aveau loc schimbări rapide, unele funcții fiind de doar câteva luni. S-ar putea spune că este vorba despre o anumită instabilitate profesională. Această opinie este însă infirmată de lunga sa activitate la catedră. De fapt, cea mai mare parte a vieții sale a fost închinată activității didactice.

Într-adevăr, Dimitrie Alexandresco a deschis în anul 1892 un lung capitol legat de activitatea la catedră, după cum afirmă toți cei care au scris despre persoana sa. S-a trecut însă cu vederea un alt fapt⁴⁵. La 15 martie 1886, profesorul Gheorghe Mârzescu scria decanului Facultății Juridice, rugându-l ca, în cazul în care el va absenta de la ore, să fie suplinit de Alexandresco, avocat pe lângă Curtea din Iași de mai bine de 12 ani, un „bărbat studios”. Profesorul Mârzescu nu dorea să fie suplinit în tot cursul anului, ci doar vremelnic. Conform legislației acelor timpuri, suplinitorul nu putea să se bucure de drepturile unui profesor titular⁴⁶. La 4 aprilie 1886, profesorul Mârzescu, la acel moment și senator în Colegiul II, a cerut să i se acorde un concediu de la facultate, fiind nevoit să plece la București din cauza deschiderii Sesiunii extraordinare a Corpurilor Legiuitoare. În aceeași cerere, Mârzescu a indicat și numele suplinitorului:

⁴³ *Universul literar*, an XLV, nr. 12, 17 martie 1929, p. 179.

⁴⁴ Vezi scrisoarea nr. VI din prezentul studiu.

⁴⁵ Până acum, în literatura problemei discutate, nimeni nu a invocat această realitate, cu excepția unei lucrări de doctorat unde se face o referire sumară la cererea lui Gh. Mârzescu, fără să existe însă vreo trimitere către documentul de arhivă, vezi Ion-Ciprian Stoian, *Istoria Baroului Iași*, cit., p. 141.

⁴⁶ SJANI, FD, dosar nr. 49/1885, f. 40.

Dimitrie Alexandresco⁴⁷. Nu există o confirmare documentară pentru suplinirea lui Mârzescu la catedra de Drept civil, în anul 1886, de către Dimitrie Alexandresco, dar este puțin probabil ca cererea profesorului ieșean să nu fi fost aprobată de conducerea universității. Prin urmare, se poate afirma că juristul ieșean a ținut, vremelnic, cursurile de drept civil la Facultatea Juridică a Universității din Iași și în anul 1886.

După momentul 1886, vreme de câțiva ani Alexandresco nu a mai avut legături cu activitatea didactică, pentru ca la 17 octombrie 1892⁴⁸ să reocupe postul de profesor suplinitor la aceeași catedră de Drept civil. Ulterior, la 15 noiembrie 1894⁴⁹ a fost numit profesor cu titlu provizoriu, când profesorul Gh. Mârzescu a plecat la București⁵⁰, iar la 15 noiembrie 1897, cu titlu definitiv⁵¹. Înaltul Decret Regal nr. 3648, din 4 decembrie 1897, a confirmat această numire⁵². Cât timp a fost profesor suplinitor, Alexandresco nu se putea bucura de drepturile unui profesor titular și nu avea posibilitatea să-și exprime părerea prin vot. Totuși, el a fost chemat la Consiliul Facultății din 24 septembrie 1893, invitație la care a răspuns cu tâlc: „Fiindcă am mai fost o dată convocat și mi s-a contestat dreptul de a lua parte la discuții și la vot, las colegilor mei, mai competenți decât mine, dreptul de a decide în asemeni chestiuni, nefiind vrednic și neavând destule lumini”⁵³.

În anul 1895, a fost delegat de colegii săi pentru a reprezenta Facultatea la Universitatea din Lille. Alegerea sa a avut loc la 29 aprilie

⁴⁷ SJANI, FD, dosar nr. 49/1885, f. 41.

⁴⁸ SJANI, FD, dosar nr. 89/1901, f. 41. În Prefața la Dimitrie Alexandresco, *Principiile*, p. IV apare data de 1 noiembrie 1892.

⁴⁹ SJANI, FD, dosar nr. 73/1897, f. 73; *Anuarul Universității din Iași pe anul școlar 1895-1896*, Iași, 1896, p. 127; *Anuarul Universității din Iași pe 1896-1897*, Iași, 1898, p. 50. În SJANI, FD, dosar nr. 89/1901, f. 41, avem data de 9 noiembrie.

⁵⁰ *Anuarul General al Universității din Iași. Tipărit cu prilejul jubileului de cinci-zeci de ani (1860-1910)*, Iași, 1911, p. CLXX.

⁵¹ SJANI, FD, dosar nr. 73/1897, f. 73. În SJANI, FD, dosar nr. 89/1901, f. 41, apare data de 11 decembrie 1897.

⁵² SJANI, FD, dosar nr. 73/1897, f. 23.

⁵³ SJANI, FD, dosar, nr. 66/1893-1894, f. 45.

1895, decizia fiindu-i comunicată la 30 aprilie. Cum era și firesc, Ministerul Instrucțiunilor Publice i-a oferit o sumă de bani pentru a putea acoperi o parte din cheltuieli⁵⁴. Deși festivitățile de la Universitatea din Lille aveau loc în data de 1-2 iunie 1895, Alexandresco părăsise țara încă din luna mai. Se prea poate să fi plecat în Franța mai devreme pentru a se ocupa și de afaceri personale⁵⁵.

După demisia din funcția de consilier la Înalta Curte de Casație, la 1 decembrie 1900⁵⁶, profesorul Alexandresco a revenit la catedră. A lipsit de la facultate de la data de 1 octombrie 1899, când a mers la București. Prin urmare, nu a activat fără întrerupere ca profesor al Facultății de Drept din Iași, după cum afirmă unii autori⁵⁷. Înainte de a reveni la Iași, cei de la Minister au trimis, la 28 octombrie 1900, înștiințarea cu privire la reintegrarea profesorului la catedra de Drept civil⁵⁸. Întrucât cursurile nu se făcuseră de mai bine de două luni, decanul facultății îl ruga pe Alexandresco să recupereze timpul pierdut⁵⁹.

Continuând să-i urmărim activitatea, aflăm că la 23 februarie 1901 nu s-a putut prezenta la lucrările Consiliului facultății, fiind grav bolnav⁶⁰. S-a însănătoșit însă relativ repede, căci la începutul lunii martie era deja la facultate⁶¹. Moartea lui Gh. A. Urechia a lăsat vacantă catedra de Drept administrativ. Ca urmare a acestei nefericite întâmplări, în Consiliul facultății de la 6 martie 1901 s-a decis să se înainteze Ministerului Instrucțiunilor Publice o cerere prin care se dorea obținerea permisiunii

⁵⁴ SJANI, FD, dosar, nr. 69/1894, f. 155, 156; înștiințarea a fost un act pur formal, fiindcă profesorul știa acest lucru din timpul consiliului, la care a asistat, fără însă să voteze.

⁵⁵ SJANI, FD, dosar, nr. 69/1894, f. 161.

⁵⁶ Mihai Tașcă, *Dimitrie Alexandresco, patriarhul dreptului civil român*, în *Revista Institutului Național al Justiției*, nr. 1, 2013, p. 61.

⁵⁷ *Ibidem*.

⁵⁸ SJANI, FD, dosar nr. 82/1901, f. 100.

⁵⁹ SJANI, FD, dosar nr. 82/1901, f. 101.

⁶⁰ SJANI, FD, dosar nr. 82/1901, f. 1.

⁶¹ SJANI, FD, dosar nr. 82/1901, f. 4.

numirii lui Alexandresco suplinitor la catedra rămasă vacantă⁶². La 11 octombrie 1902, același profesor a fost ales delegat al Facultății de Drept în Senatul universitar⁶³. Confirmarea alegerii sale a avut loc la 1 noiembrie, același an⁶⁴.

Pentru o bună desfășurare a cursurilor, în cazul în care era plecat din Iași (ceea ce se întâmpla adesea), Dimitrie Alexandresco avea nevoie de ajutorul unui profesor suplinitor. Prin urmare, în anul 1905, la 24 martie, N. Titulescu a primit de la minister confirmarea poziției sale de profesor suplinitor la catedra de Drept civil⁶⁵. În aceeași perioadă Dimitrie Alexandresco a fost membru al Senatului universitar. Mandatul acestei funcții a expirat la 5 decembrie 1905, rectorul cerând alegerea unei alte persoane⁶⁶.

După câteva zile, la 8 decembrie 1905, Alexandresco s-a deplasat în capitala țării, făcând parte din comisia de analiză a candidaturilor pentru funcția de profesor de drept internațional public la Facultatea de Drept din București⁶⁷. În anul 1909, în perioada 25 aprilie – 25 mai, a primit concediu pentru a putea reprezenta Universitatea la serbările jubiliare din Belgia⁶⁸. Fiind membru al Senatului universitar, la 17 iunie 1916, profesorul ieșean a votat candidatura lui N. Deleanu pentru catedra de Farmacie chimică și galenică a Facultății de Medicină din Iași⁶⁹.

Dimitrie Alexandresco a ocupat de patru ori funcția de decan al Facultății de Drept. Prima dată a fost ales în această funcție la 10 martie 1903⁷⁰. Procesul-verbal al votului exprimat în Consiliul facultății a fost

⁶² SJANI, FD, dosar nr. 82/1901, f. 7.

⁶³ SJANI, FD, dosar nr. 91/1902-1903, f. 31, 32.

⁶⁴ *Anuarul Universității din Iași pe 1902-1903*, Iași, 1904, p. 3.

⁶⁵ SJANI, FD, dosar nr. 97/1904-1905, f. 50.

⁶⁶ SJANI, FD, dosar nr. 107/1907-1909, f. 23.

⁶⁷ SJANI, FD, dosar, nr. 123/1915-1916, f. 307.

⁶⁸ SJANI, FD, dosar nr. 107/1907-1909, f. 116.

⁶⁹ *Monitorul Oficial*, nr. 84, 16 (29) iulie 1916, p. 4064.

⁷⁰ Această dată este considerată a fi data de început a conducerii lui Alexandresco, în *Anuarul General al Universității*, p. CLXXVI.

expediat la București în data de 15 martie 1903. Responsabilii de la minister au trimis însă o adresă, la 2 aprilie, prin care se cerea reluarea procedurilor în conformitate cu normele în vigoare⁷¹. La repetarea votului, pe 27 aprilie, rezultatul a fost același⁷². Confirmarea alegerii sale a avut loc la 8 mai⁷³. Atribuțiile de conducător al facultății ar fi trebuit să ia sfârșit la 14 mai 1905, când profesorii Facultății de Drept, întruniți în Consiliu, au ales un nou decan în persoana profesorului Ștefan Longinescu⁷⁴. Alegerea a fost însă infirmată de Ministerul Instrucțiunii Publice prin adresa nr. 28.132 din 27 mai. Prin urmare, la 2 iunie 1905, Dimitrie Alexandresco, decan și la această dată, invita profesorii facultății să se întrunească din nou pentru a alege pe cel ce trebuia să conducă destinele facultății în următorii doi ani⁷⁵. Decizia luată de corpul profesoral a fost făcută publică la 4 iunie și reconfirma vechea alegere în persoana lui Șt. Loginescu⁷⁶. Ca urmare a acestei decizii, la 14 septembrie 1905 trebuia să aibă loc procedura de votare a altui reprezentant în Senat – membrul delegat al facultății în Senatul universitar, pe lângă decan⁷⁷, însă din lipsă de cvorum ședința a fost amânată⁷⁸. Procedura a fost reluată la 25 septembrie. Prin majoritatea voturilor exprimate cel ales a fost Dimitrie Alexandresco⁷⁹.

Recunoașterea influenței profesorului școlit în Franța a dus la o nouă alegere a sa ca decan al facultății. Cel de-al doilea mandat la șefia Facultății de Drept din Iași a început la sfârșitul anului 1909, Înaltul

⁷¹ SJANI, FD, dosar nr. 91/1902-1903, f. 173.

⁷² SJANI, FD, dosar nr. 91/1902-1903, f. 175.

⁷³ *Anuarul Universității din Iași pe 1902-1903*, p. 5.

⁷⁴ SJANI, FD, dosar, nr. 96/1904-1905, f. 36. Acesta mai fusese decan în 1901, vezi *Anuarul General al Universității*, p. CLXXIV. El plecase la București pentru a preda acolo (*ibidem*, p. CLXXVIII).

⁷⁵ SJANI, FD, dosar, nr. 96/1904-1905, f. 45.

⁷⁶ SJANI, FD, dosar, nr. 96/1904-1905, f. 37 și f. 55; cf. *Anuarul Universității din Iași 1904-1905 și 1905-1906*, Iași, 1907, p. 50.

⁷⁷ *Anuarul Universității din Iași 1904-1905 și 1905-1906*, p. 39.

⁷⁸ SJANI, FD, dosar, nr. 96/1904-1905, f. 100.

⁷⁹ SJANI, FD, dosar, nr. 96/1904-1905, f. 101; la f. 102 este scrisă data de 24, greșit însă.

Decret Regal nr. 2972 prin care se confirma numirea fiind emis la 31 octombrie⁸⁰. La semicentenarul Universității ieșene, Alexandresco deținea aceeași funcție⁸¹.

În anul 1915 a fost votat decan pentru a treia oară. Alegerea sa a fost confirmată de minister abia la 19 noiembrie, în vreme ce Înaltul Decret Regal avea data de 17 noiembrie 1915. Este bine știut că durata deținerii funcției de conducere a unei facultăți era de doi ani. Prin urmare, dacă mandatul lui Alexandresco începea la 1 noiembrie 1915⁸², încheierea sa trebuie să fi avut loc în luna noiembrie a anului 1917.

După acest din urmă an a urmat o perioadă în care Dimitrie Alexandresco a fost simplu profesor, pentru ca la 30 mai 1924 să fie iarăși ales decan. Confirmarea noii funcții a avut loc prin Înaltul Decret Regal nr. 2646⁸³. Acest ultim mandat nu a mai fost dus la bun sfârșit, pentru că profesorul a decedat la începutul anului 1925. În timpul acestui din urmă mandat, Alexandresco s-a confruntat cu grava criză de la sfârșitul anului 1924, când studenții ieșeni s-au revoltat împotriva unor realități universitare și a unor profesori. Unul dintre instigatorii principali a fost chiar profesorul A.C. Cuza de la Facultatea de Drept. În ședința din 5 ianuarie 1925, Senatul a aprobat darea în judecată a lui A.C. Cuza⁸⁴, iar la 6 ianuarie 1925 s-a decis ca cei ce au condus manifestările, printre care erau și trei studenți de la Drept – Ion Sava, Iulian Sârbu și G. Urziceanu – să fie exmatriculați⁸⁵. Membrii Asociației Studenților Creștini de la Universitatea din Iași care au semnat petiția nr. 342, în număr de 52, erau eliminați pentru un an, până la data de 1

⁸⁰ SJANI, FD, dosar, nr. 112/1909, f. 54 (înștiințarea a ajuns la 6 noiembrie).

⁸¹ *Anuarul General al Universității*, p. IV-V. Era și membru în Senat, desigur, pentru că deținea funcția de decan.

⁸² SJANI, FD, dosar nr. 123/1915-1916, f. 271.

⁸³ *Anuarul Universității din Iași 1924-1925*, Iași, 1925, p. 22.

⁸⁴ *Ibidem*, p. 30.

⁸⁵ *Ibidem*, p. 30-31.

ianuarie 1926. Dintre aceștia, 20 erau de la Facultatea de Drept⁸⁶. Senatul universitar a cerut conducerii facultății să fie aplicate pedepsele impuse celor care au tulburat liniștea la 10 decembrie 1924 și să răspundă de derularea în liniște a cursurilor⁸⁷. În acele momente de cumpănă pentru facultate, Dimitrie Alexandresco era grav bolnav și țintuit la pat⁸⁸.

Cât timp a ocupat cea mai înaltă funcție de răspundere la nivel de facultate, Alexandresco s-a ocupat de treburile administrative firești: a convocat consiliile de facultate, a semnat diferite adevăruri pentru studenți și profesori, sprijinind și studenții nevoiași prin scutirea de taxe⁸⁹.

Legat de orarul profesorului, se știe că în anul academic 1896-1897 Alexandresco preda la anul II, Dreptul Civil, Succesiunile și Donațiunile, în zilele de luni, miercuri și vineri, de la ora 10 la ora 11⁹⁰. În anul academic 1906-1907, el preda la anul II, la doctorat⁹¹, de la ora 9.30, în zilele de luni, marți, vineri și sâmbătă⁹².

După terminarea studiilor și revenirea în țară, Alexandresco s-a implicat activ în politică, în prima parte a vieții sale politice fiind unul dintre conservatorii ieșeni proeminenți⁹³. La alegerile din noiembrie 1886, la Iași, cum era de altfel obișnuit în acele vremuri de început de democrație, câțiva bătăuși, instigați de prefectul poliției și membrii comunali, au intrat cu forța în sala în care se desfășura scrutinul electoral cu scopul de a pune mâna pe urna de vot. Pentru instaurarea ordinii s-a cerut intervenția armatei. Printre persoanele prezente la eveniment

⁸⁶ 12 erau de la litere, 8 de la medicină, 10 de la științe, 1 electronist și 1 fără să i se indice facultatea, vezi *ibidem*, p. 31.

⁸⁷ *Ibidem*, p. 33. Pentru această problemă, vezi Cătălin Botoșineanu, *Demisia în spațiul universitar ieșean. Cazul profesorilor Facultății de Drept din 1925*, în *Archiva Moldaviae*, vol. III, 2011, p. 87-101.

⁸⁸ Cătălin Botoșineanu, *Demisia în spațiul universitar ieșean*, loc. cit., p. 91.

⁸⁹ Spre exemplu, la 19 februarie 1904, se adresa ministerului cu rugămintea de a se scuti de plata taxei un număr de 76 de studenți, vezi SJANI, FD, dosar, nr. 93/1903-1904, f. 94.

⁹⁰ *Anuarul Universității din Iași pe anul școlar 1896-1897*, Iași, 1898, p. 59.

⁹¹ *Anuarul General al Universității*, p. CLXXX.

⁹² SJANI, FD, dosar, nr. 102/1906-1907, f. 4.

⁹³ Rudolf Suțu, *Iașii de odinioară*, vol. I, Iași, Tipografia Lumina Moldovei, 1923, p. 3.

se afla și Dimitrie Alexandresco, alături de Eugeniu Ghika Budești, Nicu Casimir, colonelul Iamandi etc.⁹⁴

La începutul lui 1888 (23 ianuarie), în plină campanie electorală, Alexandresco se număra printre vorbitorii de la întrunirea opoziției conservatoare ieșene, ținută la Hotelul Traian⁹⁵. În seara zilei de miercuri, 15 iunie, în același hotel din Iași, unul dintre discursurile de la întrunirea Partidului Liberal-Conservator a aparținut senatorului Dimitrie Alexandresco⁹⁶. La alegerile desfășurate în anul 1888, Alexandresco candidase din partea conservatorilor liberali pentru scaunul de senator de Iași, colegiul II, fiind ales cu un număr de 643 de voturi alături de liberalul Gh. Tocilescu⁹⁷.

În anul 1895 a ajuns consilier comunal, pe listele conservatorilor⁹⁸. Fiind unul dintre consilierii locali, în anul 1896 a fost ales vicepreședinte al Consiliului Județean Iași⁹⁹. În anul următor, în luna martie, Alexandresco face parte, alături de Iancu Ventura, Dimitrie Greceanu, Sandu Râșcanu, Petru Missir, Ion Diamandi, Anton Naum etc., din delegația conservatorilor ieșeni la înmormântarea lui Alexandru Lahovari¹⁰⁰.

În sesiunea legislativă 1905-1907, Dimitrie Alexandresco a fost senator de Iași¹⁰¹. În anul 1905, a ajuns raportor al proiectului de lege cu privire la darea în concesiune a exploatărilor terenurilor petroliere ale statului¹⁰². Tot el a fost raportor al legii asupra căsătoriei, divorțului și

⁹⁴ *Epoca*, an I, nr. 284, marți 4 (16) noiembrie 1886, p. 1.

⁹⁵ *România liberă*, an XII, nr. 3119, 24 ianuarie (5 februarie) 1888, p. 1.

⁹⁶ *Epoca*, an III, nr. 772, sâmbătă 13 (30) iunie 1888, p. 1.

⁹⁷ *Epoca*, an III, nr. 874, sâmbătă 22 octombrie (3 noiembrie) 1888, p. 1. Alegerile nu au avut loc în anul 1880, după cum reiese din articolul lui Mihai Tașcă, *Dimitrie Alexandresco, patriarhul dreptului civil român*, în *Revista Institutului Național al Justiției*, nr. 1, 2013, p. 61.

⁹⁸ Rudolf Suțu, *op. cit.*, p. 3.

⁹⁹ Ion-Ciprian Stoian, *Istoria Baroului Iași*, cit., p. 165.

¹⁰⁰ În Rudolf Suțu, *op. cit.*, p. 7, este scris eronat anul 1895. Alexandru Lahovari a murit la 4 martie 1897. Pentru detalii, vezi *Epoca*, seria II, an III, nr. 394, joi, 6 martie, 1897.

¹⁰¹ Mihai Tașcă, *Dimitrie Alexandresco, patriarhul dreptului civil român*, în *Revista Institutului Național al Justiției*, nr. 1, 2013, p. 61.

¹⁰² *Adevărul*, an XVII, nr. 5857, 4 decembrie 1905, p. 3.

adopției¹⁰³. La alegerile din anul 1911 a candidat pentru un loc în Senat din partea Colegiului al II-lea din Iași. În timpul campaniei electorale din acel an, juristul ieșean a editat o broșură în care aducea la cunoștință alegătorilor programul său politic, neuitând să facă o dare de seamă despre activitatea sa anterioară ca deputat și senator, în legătură cu care afirma: „Până acum am împrăștiat sămânța, dar acum sper să culeg recolta ideilor mele”¹⁰⁴. Indignat de situația unor clădiri din Iași, de lipsa iluminatului stradal în unele zone ale orașului¹⁰⁵, el se dovedea preocupat, cum era și firesc de altfel, mai ales de interesele Moldovei¹⁰⁶.

În anul 1920, Alexandresco a fost președintele Comisiei Senatului în problema proiectului de lege pentru modificarea unor articole din legea de reorganizare a Ministerului Afacerilor Străine, votat și adoptat de Adunarea Deputaților în ședința de la 5 august 1920 și adus în deliberarea Senatului cu Mesajul Regal de la 9 august 1920¹⁰⁷. Ca urmare a schimbărilor survenite la nivelul societății românești după primul conflict mondial, partidul conservatorilor români a fost înlăturat de pe scena politică. Alăturându-se partidului condus de generalului Averescu, profesorul ieșean a rămas devotat acestei formațiuni politice până la sfârșitul vieții sale. În activitatea sa de politician, a fost și un aprig susținător al drepturilor femeilor, despre care spunea că „pot ocupa orice funcțiuni, [...] au dovedit capacitatea lor. O singură slujbă nu pot să aibă. Aceea de pompier. În loc să stingă focul l-ar aprinde mai tare!”¹⁰⁸. La Alexandresco, necesarul era mereu acompaniat de spiritul glumei.

¹⁰³ Mihai Tașcă, *op. cit.*, p. 61.

¹⁰⁴ D. Alexandrescu, *Către alegătorii colegiului al II-lea de Senat din Iași*, Iași, f. ed., 1911, p. 11.

¹⁰⁵ *Ibidem*, p. 12-13.

¹⁰⁶ *Ibidem*, p. 14.

¹⁰⁷ Gheorghe G. Potra (coord.), *Organizarea instituțională a Ministerului Afacerilor Externe. Acte și documente*, vol. II (1820-1947), București, Fundația Europeană Titulescu, 2006 (2004), p. 24.

¹⁰⁸ Gr. Trancu-Iași, *Adevărate, glumele lui Dimitrie Alexandresco*, în *Universul literar*, an XLV, nr. 12, 17 martie 1929, p. 179. În susținerea aceleiași cauze, vezi *Monitorul Oficial*, 10 iulie 1921, *apud* Mircea Djuvara, *Puterea legiuitoare*, în vol. *Noua constituție a României și*

Cercetând aspectele legate de viața sa privată, aflăm că profesorul a fost căsătorit cu Olimpia Lozlovanu. Căsătoria civilă a avut loc la 4 aprilie 1876, „la ușa Casei Comunale”¹⁰⁹, iar cea religioasă la 11 aprilie, la biserica Buna Vestire¹¹⁰. Fiica lui Iosif și a Brigitei Lozlovanu (n. Suhopan), Olimpia s-a născut la 10 noiembrie 1856 în comuna Doljești, fiind botezată în același an, la 18 noiembrie, în biserica comunală Sf. Treime, unde rugăciunile Sfântului Botez au fost citite de arhierul Vladimir Irinupoleos Suhopan¹¹¹ și preotul bisericii comunale¹¹², iar nași i-au fost Olimpia D.C. Sturza și Vali Diamandița¹¹³. Despre Iosif Lozlovanu se știe doar că a fost funcționar¹¹⁴, nu și ce funcție anume a ocupat, și că a murit la 11 mai 1875, la orele șase dimineța, în Iași, despărțitura III¹¹⁵.

Mariajul a fost binecuvântat cu doi copii: Vasile și Alice Brighita Olga. Vasile a urmat drumul parcurs de părintele său și a ajuns judecător. În anul 1921, el era doctorand al Facultății de Drept. Admiterea sa la facultate contravenea însă normelor legale, fiindcă personajul în cauză avea doar un simplu atestat de 4 clase, nu și diploma de bacalaureat¹¹⁶. (Nepotismul era în floare la Facultatea de Drept din Iași: fiul lui A.C. Cuza și-a dat doctoratul acasă la Dimitrie Alexandresco, ceea ce,

noile constituții europene, 23 de prelegeri publice organizate de Institutul Social Român, București, Institutul Social Român, 1922, p. 84.

¹⁰⁹ SJANI, CSCIC, dosar nr. 228/1876, f. 5.

¹¹⁰ SJANI, CSCIC, dosar nr. 228/1876, f. 5.

¹¹¹ Vladimir Suhopan a fost unul dintre profesorii de la Universitatea din Iași, ajungând decan al Facultății de Teologie în perioada 17 aprilie 1863 – decembrie 1864 (*Anuarul Universității din Iași, 1895-1896*, Iași, 1896, p. 52). Pentru rolul său la conducerea seminarului „Veniamin Costache”, vezi studiile din Mihai Vizitiu, Dragoș Bahrim, Adrian Timofti (editori), *Două secole de învățământ teologic seminarial (1803-2003)*, Volum aniversar tipărit din inițiativa Î.P.S. Daniel, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, Iași, Editura Trinitas, 2003, p. 31, 33, 40, 89, 102.

¹¹² SJANI, CSCIC, dosar nr. 228/1876, f. 9.

¹¹³ SJANI, CSCIC, dosar nr. 228/1876, f. 5.

¹¹⁴ SJANI, CSCIC, dosar nr. 228/1876, f. 10.

¹¹⁵ SJANI, CSCIC, dosar nr. 228/1876, f. 10.

¹¹⁶ Cătălin Botoșineanu, *Universitatea din Iași în primul deceniu interbelic. Profesorii și viața politică*, teză de doctorat, UAIC, Iași, 2010, p. 62, nota 175.

de asemenea, nu era legal¹¹⁷.) Vasile Alexandresco a fost înmormântat la cimitirul Eternitatea, în același mormânt cu tatăl său. Despre Alice știm doar când s-a născut: la 15 aprilie 1882, ora 15.30¹¹⁸.

Împreună cu soția, profesorul Alexandresco a călătorit în străinătate. Se poate să fi fost la băi, la Karlsbad, precum în anii tinereții, sau chiar la Paris, în locul în care a studiat. Cert este că la 15 decembrie 1900 i s-a eliberat pașaportul pentru a putea călători în Europa, pentru două luni, împreună cu Olimpia, soția sa. Documentul îl descrie ca fiind de statură mijlocie, cu părul și sprâncenele castaniu-deschis, fruntea potrivită, fără barbă, cu bărbia și obrazul rotunde și fața blondă¹¹⁹.

Întreaga sa viață, Alexandresco a locuit în strada Muzelor nr. 8 din Iași, avându-l vecin pe doctorul Alexandru Grecianu, căsătorit cu Ruxanda Manu¹²⁰. Om gospodar, el s-a ocupat și de buna îngrijire a casei sale: la 27 aprilie 1917 plătea suma de 591 lei pentru lucrările efectuate de către *Apă, canal și antreprise*, pentru ca la 27 iunie 1917 să achite aceleași instituții încă 500 lei, iar la 22 iulie același an, pentru aducerea conductei de apă la baie, bucătărie, facerea unei ferestre la bucătărie etc., 8.498 lei¹²¹.

Discuțiile despre familia profesorului fac necesară revenirea la o problemă semnalată anterior în aceste rânduri: data nașterii sale. Până acum s-a vorbit de două date: 1 și 4 octombrie 1850. Credem însă că ambele sunt greșite. Judecând după informațiile din documente, cel mai probabil, Dimitrie Alexandresco s-a născut la 8 august 1851. Data de 1 octombrie 1850 apare doar pe un document intern al Facultății de Drept din Iași, din anul 1909. Actul, o listă a profesorilor, conține și o rubrică

¹¹⁷ *Ibidem*, p. 130.

¹¹⁸ SJANI, Colecția „Stare Civilă orașul Iași”, Născuți, dosar nr. 5/1882, f. 100v., act. nr. 597.

¹¹⁹ SJANI, fond Chestura de Poliție Iași, dosar nr. 10/1900, f. 94.

¹²⁰ Rudolf Suțu, *Iașii*, volumul II, ediția I, Iași, Viața Românească, 1928, p. 109.

¹²¹ BCU Iași, Arh. 8.

pentru data nașterii, iar la Alexandresco este trecut 1 octombrie 1850¹²². În pașaportul eliberat la sfârșitul anului 1900, la rubrica *anul și data nașterii* este trecut simplu: 1850¹²³. Așadar, doar în două documente oficiale este scris că profesorul s-ar fi născut în 1850. Cât despre data de 4 octombrie a aceluiași an, nu am găsit nici un document din perioada vieții profesorului care să o confirme. Cei care au vehiculat această informație sunt autori mai recentți, iar sursele lor pot fi puse sub semnul întrebării¹²⁴.

Pentru data de 8 august 1851 putem invoca însă trei documente din acea perioadă, mult mai valoroase. În primul rând este vorba despre documentul de studii de la Sorbona, păstrat la Arhivele Naționale ale Franței și menționat în primele pagini ale lucrării de față¹²⁵. Urmează actul de căsătorie, în care unul dintre martorii ce declarau că Dimitrie s-a născut la 8 august 1851 era chiar părintele Ioan Anastasiu¹²⁶. Or, este puțin probabil ca tocmai în acest act să se fi strecurat o eroare. O a treia dovadă, indirectă, certificatul de naștere al fiicei, se referă la același an. În acest certificat, vârsta tatălui este de 30 de ani¹²⁷. La 15 aprilie 1882, data nașterii fiicei, Alexandresco putea avea 30 de ani doar dacă se născuse în 1851 sau până în data de 15 aprilie a anului 1852. Într-un final, balanța înclină spre varianta 8 august 1851. Prin urmare, până la găsirea unui nou document care să probeze varianta contrarie, credem că această dată este cea corectă.

Pe lângă activitatea de la catedră și cea politică, Dimitrie Alexandresco a fost un înzestrat autor de scrieri juridice. Astfel, în 1898, la Paris, la editura Duchemin, apărea cartea *Droit ancien et moderne de*

¹²² SJANI, FD, dosar nr. 107/1907-1909, f. 44.

¹²³ SJANI, fond Chestura de Poliție Iași, dosar nr. 10/1900, f. 94.

¹²⁴ Treceți la nota 2 a prezentului studiu.

¹²⁵ AF, cota AJ/16/3183, f. 248.

¹²⁶ SJANI, CSCIC, dosar nr. 228/1876, f. 6.

¹²⁷ SJANI, Colecția „Stare Civilă orașul Iași”, Născuți, dosar nr. 5/1882, f. 100v., act. nr. 597.

la Roumanie, étude de législation comparée¹²⁸, semnată de Démètre Alexandresco, „Professeur de droit civil a l’Université de Jassy, ancien magistrat, ancien secrétaire général du ministère de la Justice, ancien député, Comandeur de l’Ordre de la Couronne de Roumanie, Officier de l’Ordre de l’Etoile, etc.”¹²⁹

Printre altele, juristul ieșean este autorul lucrării *Explicațiunea teoretică și practică a dreptului civil român în comparațiune cu legile vechi și cu principalele legislațiuni străine*, în 15 volume, 1886-1925¹³⁰, apreciată „a fi cea mai cuprinzătoare și voluminoasă lucrare juridică” din spațiul românesc¹³¹ și o monumentală operă științifică¹³². Munca depusă, silința și continuitatea demersului de-a lungul a trei decenii au adus în fața lumii juridice românești cartea de căpătâi, pe care orice specialist în drept din țară ar trebui să o citească. Autorul a candidat, cu tomurile I-III ale acestei lucrări, la Marele Premiu Năsturel de 12.000 lei al Academiei Române pentru anul 1909¹³³. Persoana care a făcut raportul necesar comisiei formate din academicieni a fost I.C. Negruzzi¹³⁴. Acesta a considerat că lucrarea nu merită premiul. Concluziile raportului au fost admise cu opt voturi pentru și două contra¹³⁵. Raportorul recunoștea munca importantă ce a fost depusă, erudiția autorului și chiar indispensabilitatea lucrării pentru judecători, avocați sau „particulari”,

¹²⁸ Anterior, în 1897, aceeași lucrare a apărut în Belgia, vezi Sorin Popescu, Tudor Prelipceanu, *Stele de primă mărime ale presei juridice românești*, ed. cit. (vezi *supra*, nota 2), p. 93.

¹²⁹ Vezi pagina de început la *Droit ancien et moderne de la Roumanie. Etude de législation comparée* par Démètre Alexandresco, Paris, Ed. Duchemin, 1898. În colecția de manuscrise de la BCU Iași există o chitanță datată 2 august 1910, privind achitarea către această editură a sumei de 1000 franci pentru diferite cărți de drept, vezi BCU Iași, Arh. 8.

¹³⁰ Ecaterina Țarălungă, *Enciclopedia identității românești*, ed. cit., p. 17.

¹³¹ Mihail Albici, *Despre drept ca fenomen complex al vieții sociale*, Editura Universul Juridic, București, 2015, p. 11.

¹³² *Protestarea*, an II, nr. 42, 12 iunie 1916, p. 2.

¹³³ *Analele Academiei Române*, seria II, tomul XXXI, 1908-1909, *Partea administrativă și desbaterile*, București, 1909, p. 44.

¹³⁴ *Ibidem*, p. 336.

¹³⁵ *Ibidem*, p. 339.

desigur, folosindu-se un vag „pare a fi”¹³⁶. S-a criticat însă citarea de către Alexandresco a unor autori fără punerea între ghilimele a pasajelor preluate. Oricum, raportorul a șovăit în concluziile sale, căci într-un final declara: „Cu dragă inimă aș fi vrut să propun opera d-lui Alexandresco la un premiu al Academiei...”¹³⁷, imputând autorului că a greșit atunci când a prezentat cartea la premiul Năsturel, deoarece, conform dorinței exprimate prin testamentul generalului Constantin Năsturel-Herescu, premiul era acordat unor anumite categorii de lucrări, din care opera lui Alexandresco nu făcea parte¹³⁸.

Lăsând la o parte disputa din jurul celei mai importante lucrări, profesorul ieșean este autorul altor zeci de titluri, printre care: *Filiațiunea copiilor naturali în dreptul civil român* (1885); tratatul *Dreptul vechi și modern al României*, 1897; *Principiile dreptului civil, cuprinzând doctrina și jurisprudența până la zi*, 4 volume, lucrare postumă apărută în 1926. Printre articolele sale se numără și unele publicate în reviste juridice precum *Dreptul*, *Curierul Judiciar*, *Tribuna*. La aceste titluri se adaugă un șir de discursuri, de observații și de note asupra unor sentințe judecătorești. Să mai amintim că reputatul jurist, înzestrat cu o bogată cultură, a frecventat și ședințele Junimii, alături de Vasile Conta și A.D. Xenopol¹³⁹, scriind chiar o comedie într-un act, numită *Rămășagul zgârcitului* (1879)¹⁴⁰.

Drepturile de autor au fost moștenite de o rudă a profesorului: G.D. Danielopol. Acesta a urmat dreptul la Universitatea din Iași, iar în

¹³⁶ *Ibidem*, p. 343.

¹³⁷ *Ibidem*.

¹³⁸ *Ibidem*, p. 343-344.

¹³⁹ Ecaterina Țarălungă, *Enciclopedia identității românești*, ed. cit., p. 17.

¹⁴⁰ *Prefața* la Dimitrie Alexandresco, *Principiile*, vol. I, p. CXIV. Pentru întreaga listă a scrierilor sale, fie ele cărți sau articole, vezi *Anuarul Universității din Iași pe 1900-1901*, Iași, 1902, p. 47-61 (102 scrieri). Vezi și N. Țatomir, B. Branștein ș.a., *Dezvoltarea științelor juridice*, în *Contribuții la istoria dezvoltării universității din Iași. 1860-1960*, vol. II, București, Editura Politică, 1960, p. 307-308; Ionel Maftei, *Personalități ieșene*, ed. cit., p. 28-29; Sorin Popescu, Tudor Prelipceanu, *Stele...*, ed. cit., p. 91-100.

anul II de facultate, în luna mai a anului 1902, a scris către conducerea facultății o cerere „de a trece examenul de Drept Civil cu D^l M. Cantacuzin, în locul D^{lui} D. Alexandresco cu care este în legături de familie”¹⁴¹, cererea fiindu-i aprobată în Consiliul Facultății din data de 14 mai 1902¹⁴². La momentul de față nu se știe care erau aceste legături de familie, cert este că trebuie să fi fost rude apropiate din moment ce acest Danielopol a moștenit, cum spuneam, drepturile de autor și a editat, după manuscris, cele patru volume ale lucrării *Principiile dreptului civil*¹⁴³.

Ca mulți alți autori, Dimitrie Alexandresco a fost nevoit să facă serioase investiții în editarea propriilor opere. Astfel, la 18 iulie 1897, a plătit Tipografiei Naționale din Iași suma de 300 lei pentru tipărirea *Codului Civil*, vol I. Aceleași instituții, la 12 decembrie 1900, i-a plătit suma de 600 lei pentru imprimarea vol. VII din *Comentariile la Dreptul Civil Român*¹⁴⁴. Pe lângă cheltuielile pentru editarea propriilor lucrări, Dimitrie Alexandresco era, cum este și firesc de altfel, abonat la unele reviste străine. Spre exemplu, primea *Supplément illustré du Petit Journal*; abonamentul începea de la 16 august 1902 și costa 5 franci pentru un an¹⁴⁵. Dimitrie Alexandresco s-a ocupat și de destinele mai multor publicații cu profil juridic din țară. În perioada 1900-1915, a ocupat funcția de redactor-șef al revistelor *Curierul Judiciar*, *Tribuna Juridică* și *Justiția*.

¹⁴¹ SJANI, FD, dosar nr. 89/1901, f. 173.

¹⁴² SJANI, FD, dosar nr. 89/1901, f. 174.

¹⁴³ Dimitrie Alexandresco, *Principiile dreptului civil român, operă inedită, tipărită după manuscrisele autorului, cuprinzând Doctrina și Jurisprudența până la zi*, volumul II, III, București, Atelierele Grafice Socec & Co, 1926, p. 4, este scris „Toate exemplarele acestui volum vor fi numerotate și semnate, manu propria, de D-l G.D. Danielopol, care singur are proprietatea literare, a tuturor operilor, tipărite și netipărite ale Autorului”.

¹⁴⁴ Vezi BCU Iași, Arh. 8.

¹⁴⁵ *Ibidem*.

Profesorul Dimitrie Alexandresco s-a săvârșit din viață la 9 februarie 1925¹⁴⁶, în casa sa de pe Strada Muzelor nr. 8. „În liniștea căsuței din Sărărie, în noianul de hrisoave și documente, fruntea albă care se aseamăna cu frontispiciul unei cărți sfinte deschise și a cărei brăzdări te făceau să te gândești la atâtea linii dintr-o pravilă, de acum înainte nu se va mai apleca din zori până-n noapte târziu, deasupra manuscriselor...”, avea să noteze, cu tristețe, G. Trancu-Iași¹⁴⁷. Trupul defunctului a fost depus, la 11 februarie, la Catedrala Mitropolitană din Iași, unde s-au citit rugăciunile de cuviință după legea ortodoxă și s-au rostit discursuri solemne. Mormântul său mai poate încă fi văzut la Eternitatea, deși starea lui este într-o continuă degradare¹⁴⁸.

Prin testamentul său de la 1910, profesorul ieșean dorea ca după deces biblioteca lui să fie transmisă Universității din Iași¹⁴⁹. Se pare însă că dorința nu i-a fost respectată. Biblioteca lui Alexandresco a fost vândută Baroului Dolj pentru suma de 600.000 lei, în anul 1926¹⁵⁰.

Acta non verba – acesta pare a fi dictonul întregii vieți a profesorului Dimitrie Alexandresco. Activitatea sa continuă în domeniul juris-

¹⁴⁶ *Anuarul Universității din Iași pe 1924-1925*, Iași, 1925, p. 63.

¹⁴⁷ Gr. Trancu-Iași, *Dimitrie Alexandresco*, în *Universul literar*, an XLV, nr. 12, 17 martie 1929, p. 178.

¹⁴⁸ În același an, Facultatea de Drept din Iași a mai pierdut doi dintre profesorii săi. M.B. Cantacuzino și A.C. Cuza au demisionat la data de 16 martie 1925, primul trecând în lumea celor dreți la 9 august același an. Cf. *Anuarul Universității din Iași pe 1924-1925*, p. 63.

¹⁴⁹ A mai existat un testament anterior, din 1901. Acest act a fost transmis conducerii Universității ieșene la 3 decembrie 1901, în scrisoare sigilată, vezi *Anuarul Universității din Iași pe 1901-1902*, Iași, 1902, p. 43.

¹⁵⁰ Lucian Bernd Săuleanu, *Istoria Bibliotecii Baroului Dolj*, online: <http://www.barouldolj.ro/index.php?show=biblioteca> (accesat la 10 octombrie 2015). Sursa acestei informații este lucrarea lui G. Mil Dumitrescu, *Istoria Baroului Dolj*, carte apărută în 1928. Îi mulțumim domnului Lucian Săuleanu, decanul Baroului Dolj, pentru promptitudinea cu care a răspuns solicitărilor și pentru informațiile oferite. Cu părere de rău, nu am putut răsfoi cartea amintită. Cert este că biblioteca lui Alexandresco nu a ajuns la Baroul Dolj printr-o donație, cum afirmă Cătălin Botoșineanu (*Demisia în spațiul universitar ieșean*, loc. cit., p. 89, nota 10), preluând o informație eronată din Mircea Duțu, *O istorie a avocaturii române*, vol. II, București, 2001, p. 18.

prudenței i-a fost recunoscută de contemporani, care l-au considerat cel mai de seamă *jurisconsult* al României¹⁵¹. Să nu-i uităm nici noi faptele.

*

Studiul conține și 21 de scrisori păstrate în Colecția Manuscrise de la Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu” din Iași. Nu am inclus toate scrisorile ce sunt păstrate la instituția amintită și care au aparținut profesorului Dimitrie Alexandresco¹⁵². Le-am transcris doar pe cele care sunt legate strict de membrii de familie sau de cei din imediata apropiere a profesorului. Prin urmare, scrisorile expediate de A. Manoli, cel care l-a ajutat în timpul studenției și care era considerat tutorele lui Alexandresco, cele scrise de iconomul Ioan Anastasiu, părintele său spiritual, sau cele semnate de sora sa, Maria Baptiste, au fost selectate și folosite în prezentul studiu. Celelalte epistole, care țin de afacerile financiare, nu se regăsesc aici. La transcriere am ținut cont de regulile actuale ale limbii române: nu am mai redat *u* final, *dz* a fost transcris *z*, am pus cratimele acolo unde era nevoie, am așezat diacriticele nu după cum apăreau în textul scrisorilor, ci conform normelor în vigoare. Acolo unde expeditorii foloseau *i* în loc de *e* sau doi de *s*, *s* în loc de *z* și alte cazuri de acest gen, nu am intervenit decât parțial, pentru a nu produce o schimbare prea mare în cadrul mesajului exprimat. Scrisorile nu sunt numerotate, așa încât atunci când le-am folosit în text, am dat numai cota.

Mulțumiri calde conducerii Bibliotecii Centrale Universitare „Mihai Eminescu” din Iași pentru înțelegerea arătată, punându-mi la dispoziție gratuit copii ale acestor scrisori, lucru ce mi-a înlesnit simțitor

¹⁵¹ *Protestarea*, an II, nr. 42, 12 iunie 1916, p. 2. În anul 1932, în cadrul Consiliului comunal al Primăriei sectorului III, municipiul București, s-a pus în discuție și procurarea a 14 volume din *Dreptul civil* de Dimitrie Alexandresco, de la Ficu Fildermanu. Oferta acestuia a fost lăsată pentru discuțiile ulterioare adoptării bugetului pe anul 1932; vezi *Monitorul Comunal al Municipiului București*, an LVII, nr. 7, 21 februarie 1932, p. 26.

¹⁵² Nu a fost inclusă nici scrisoarea de la Dimitrie Alexandresco către Alecu Manoli.

realizarea prezentului studiu. Mulțumirile se îndreaptă în special spre domnul prof. univ. dr. Bogdan-Petru Maleon, directorul instituției, și către doamnele care gestionează Colecțiile Speciale¹⁵³!

*

Un anume Manolescu era un bun prieten pentru Dimitrie Alexandresco. Acest lucru îl aflăm din scrisoarea adresată la 21 martie 1895, din București, lui Alexandresco, în privința chestiunii audienței regale. De aici aflăm că era sfătuit să se cazeze, în cazul sosirii sale în Capitală, „la un prieten, așa de pildă la Dr. Manolescu...”¹⁵⁴. În această situație însă cu siguranță nu este vorba de A. Manoli, fiindcă acesta nu mai era în viață în anul 1895¹⁵⁵. Numele complet al acestuia din urmă este Alecu Manoli Sturzescu¹⁵⁶, dar el semna simplu: A. Manoli, așa încât am folosit și această formă. Alecu Manoli era un mare proprietar de pământ. Se știe că a fost senator și că a avut moșii la Tecuci, Suceava și Botoșani.

La Biblioteca Națională, în cadrul Colecțiilor Speciale, în Fondul Kogălniceanu, sub cota 607/XLII/5, se păstrează câteva acte legate de epitropia lui G.D. Iamandi asupra minorului Al. M. Sturzescu, pentru anii 1886-1889. Să fie oare acesta fiul senatorului Manoli?

¹⁵³ S-au mai publicat scrisori trimise lui D. Alexandresco, dar niciuna dintre ele nu este inclusă în acest studiu. Pentru scrisorile publicate anterior, vezi partea introductivă la Dimitrie Alexandresco, *Principiile dreptului civil: cuprinzând doctrina și jurisprudența până la zi precum și maximele, aforizmele, proverbele și regulele de drept cele mai cunoscute române, franceze, germane etc., așezate în ordinea codului civil, cu aplicarea lor în diferitele materii ale dreptului*, vol. I, operă inedită, tipărită după manuscrisele autorului, București, Atelierele Grafice Socec & Co, 1926, passim.

¹⁵⁴ BCU Iași, Arh. 7, scrisoarea din data de 21 martie 1895.

¹⁵⁵ La 17 decembrie 1888, el apare ca „defunctul”, vezi *Monitorul Oficial*, nr. 206, sâmbătă 17 (29) decembrie 1888, p. 4756.

¹⁵⁶ În Sorin Popescu, Tudor Prelipceanu, *Stele...*, ed. cit., p. 91, se vorbește de Alexandru Sturzescu. Este aceeași persoană.

Alecu Manoli a făcut parte din Comitetul Central pentru apărarea intereselor proprietarilor și agricultorilor, format la 9 octombrie 1882¹⁵⁷. Vatra satului Uncești din comuna Pleșești, Suceava, aparținea lui Al. M. Sturzescu¹⁵⁸. Cu siguranță, personajul nu a fost un simplu moșier lipsit de cultură. O dovadă clară este ajutorul financiar acordat profesorului Dimitrie Alexandresco, ajutor care nu putea să fie pus la dispoziția acestuia de un om lipsit de simțul realităților culturale. La aceasta se mai adaugă și traducerea operei lui Xavier de Montépin, *Secretul Contesei*, traducerea apărută la Iași în 1884-1885¹⁵⁹.

Nu avem date exacte despre sora lui Dimitrie Alexandresco, Maria. Nu se cunosc prea multe informații nici despre Vasile, fiul profesorului. Desigur, date mai bogate legate de perioada șederii lui Alexandresco în capitala țării ar putea fi găsite în urma cercetării documentelor de la Arhivele Naționale din București.

În fine, aceste scrisori redau chipuri de oameni, destine și stări sufletești. Este vorba despre o mare familie, nu neapărat de sânge, dar o familie plină de surprize și de sentimente trăite cu patos. „Dăm cuvântul” lui Dimitrie Alexandresco și familiei sale!

¹⁵⁷ *România Liberă*, an VI, nr. 1370, marți 12 ianuarie 1882.

¹⁵⁸ Serafim Ionescu, *Dicționarul Județului Suceava*, București, Stabilimentul grafic J.V. Socecă, 1894, p. 368.

¹⁵⁹ *Repertoriul traducătorilor români de limbă franceză, italiană, spaniolă (secolele al XVIII-lea și al XIX-lea)*. *Studii de istorie a traducerii (I)*, coord. Georgiana Lungu-Badea, Timișoara, Ed. Universității de Vest, 2006, p. 243.

I

Senatorul A. Manoli către Dimitrie Alexandresco

16/28. Ianuarie 1869

Bîrlad

Iubite Demetriu!

Epistola D-tale cu data din 6 curent mi-a făcut mare mulțemire.

Dacă nu țe-am scris de atâta timp, asta nu vine din altă pricină, numai pentru că de aice îmi lipsește înlesnirea expedițiunii pentru străinătate. Este acum un an de când n-am fost la Iași; am tot așteptat să primesc de la dl. Amiel relațiunile care-mi dă în tot anul despre D-ta', și afară de scrisoarea din 1 Sept[embrie] 1867 n-am primit alta.

Sunt dator cu plata a dou semestru, adecă semestru II^{le}, pe anul al 5^{le}, până la 1 august 1868, și semestru I^u pe anul 6^{le}, până la 1 Febr[uarie] 1869. Arată d-lui Amiel ale mele respectuoase complimente și roagă-l să mă erte, și să-mi trimată: sa note annualle, pentru osăbitele cheltuele, și îndată voi trimeti banii. Am fost prea nenorocit anii aceștiea și din astă pricină am fost ne esact. Cred că D-ta cel întâi vei compătimi și vei fi cât se poate mai iconom, pentru că cheltuelile educațiunii D-tale au trecut piste toate mijloacile possibile. Îmi scrii despre suferința în care te afle din lipsa noutăților despre mine, fii prea sigur că nu te uit, precum nu te-am uitat pân acum; numai aștept cu// o vie nerăbdare să văd în curând insciuițirea D-tale la bacalariat.

Căpătând diploma, plecarea mea este a-ți săvârși cursul în Paris-Roma și să-mi spui și D-ta' care îți sunt vocațiunile, pentru drept, pentru medicină sau pentru geometrie. La noi s-au început drumurile de fer și are să fie mare nevoie de tineri speciali.

Am însemnat cu mare părere de rău că, deși ai înaintat în vrâstă, dar ai rămas înapoi cu caligrafia: D-ta' scrii ca un copil începătoriu.

Te conjur, fii sâltor; gândește la timpul precios ce poți perdi în capitala lumii, unde o mulțime de//¹ tineri să illustreasă prin spiritul lor. Vezi cheltuețele ce fac pentru D-ta' și gândește că nu pot faci mai mult. Îți recomand să fii prudent și să nu eși din pensionat fără permissiunea profesorilor D-tale. Ca întâi nuvelă ce voi lua despre o greșală a vrâstei D-tale va fi pentru mine foarte penibelă și îți jur că vei fi perdut pentru mine. Sunt patru ani trecuți de când n-am văzut persoana D-tale și nu voi suferi a o vedi în toată v-ați... că vra să zică...² cineva ingrat pentru omul care îi este dator în toată existența. Eu iubesc prea// mult muzica și cred că te vei sâli a-mi face mulțămirea a nu rămâne înapoi după atâta cheltueală ce fac. Scrie-mi cât costă pe an lecțiile de piano, ca să știu ce să trimet.

Doresc mult să veu la Paris și nu târziu sper a-ți face o surprisă prin venirea mea.

Aștept să-mi scrii îndată,

Recomendeusa scrisorile mele: A monsieur

Miltiad Dulgurof³.

Iassy.

Te îmbrățișesu.

A. Manolli.

¹ Semn ce redă începutul unei noi pagini.

² Ilizibil.

³ Un anume Miltiade Dulgurof a fost șef de ambulanță penitenciară, fiind schimbat din această funcție în 1892, vezi *Monitorul Oficial*, nr. 240, duminică 2 (14) februarie 1892, p. 6427.

II

Senatorul A. Manoli către Dimitrie Alexandresco

16/28 Decembrie⁴,
Iassy

Iubite Mitiță!

Am primit scrisorile d-tale atât cea din 21 oct[ombrie], cât și cea de mai înainte din 8 august. Domnul Amiel îmi scrie pentru d-ta că ești în Liceu și mi-a părut pre bine, atâta numai să te sălești spre a merita locul ce ai luat în al 4^{le} clasu și spre a nu rămâne în urma celoralți conșcoleri ai d-tale. Acum plătesc câte 24 franci pe lună pentru lecțiile de piano; cred că se vor scade dou luni de vacanții, pentru care trebui să-mi scrii ca să știu.

De crezi că poți ave vocațiuni pentru musică, mergi înainte, iar de nu, mai bine declară d-lui Amiel și alege-ți o altă ocupație spre a nu m-ai face să cheltuesc aproape de 300 fr. pe an fără niciun folos. Aștept dar să-mi scrii// la al doile semestru care începe la 1 februar.

Îmi ceri să-ți scriu în limba Francesă. Asta nu o pot face și ar trebui să fii mulțumit că ai ocazia a nu uita limba Română, pentru care îți cer să faci tot ce se poate și, de este nevoi, să-ți înlesnesc și cumpărarea de cărți Române, spre a nu uita ceea ce ai mai precios: limba paternă

A. M.

Despre maica ta nu pot se-ți spui nimica positif, fiindcă nu o văd. Am aflat însă că s-ar găsi bine.

⁴ Anterior anului 1870.

III

Senatorul A. Manoli către Dimitrie Alexandresco

8/20. Martie 1871

Tecuci

Iubite Alexandresco!

Dou scrisori a d-tale din 13 și 26 Sept[embrie] m-au fost pus în grea pozițiune și în tot cursul blocării Parisului am fost foarte neliniștit. Te fac responsabil pentru durerea ce mi-ai cauzat. Îmi scrii: „Je manque de toute ce qui m'est necessaire”. Eu știu că întreținerea d-tale la Paris mă costă o sumă enormă. Afară de 1600 fr. pe an pensionatul, mai plătesc până la 700 fr. cheltueli diferite. Chiar acum sunt datoriu d-lui Amiel cu 3600 fr., după nota ce mi-a trimes la 2 mart[ie] curent, pentru 17 luni neplătite. Spre dovadă, îți trimet copie de pe acea notă, din care te vei convinge că eu îmi fac datoria piste toate puterile melle. Cu ce întâi pas tu îmi vei responde,/confidecillement/, asupra acestei note, fiindcă sunt foarte sigur în onorul d-lui Amiel. Tot ce mi-au părut încă și mai estravagant să văd din acele dou scrisori este că-mi pretindei să-ți respund imediat, când// ai știut foarte bine că toată corespondența din Paris se espeduea numai prin Bălan; prin urmare, era cu neputință să respond de la locul undi mă gălesc. Maniera acestor dou scrisori mi-au convins, cu mare părere de rău, că ești puțin cam exaltat: „et ça fait beaucoup de taut â votre âge”. Acum vreau să-ți respond în détail asupra épistoliei ce mi-ai adressat la 20 august, după o tăceri de un an și mai bine. Dumneata îmi faci un tablou fidel de pozițiunea d-tale, ca om venit în maturitatea vrâstii.

Permite-m[i] dén dată a-ți spune că nu ești decât în vrâsta cea mai periculoasă și trebui neapărat să mai stai câtva timp sub surveillența unei persoane de confiență, care să poată în străinătate ține locul honorabel a unui părinte. N-ai niciun drept sé fii trist; maica d-tale trăește și, avându-mă pe mine care țe-am arătata atâta afecțiune de când erai mic copil,

fii sigur că nu te voi abandona tocmai acum, când trebui să me bucur de sacrificiile ce știi că am făcut! Afară// numai când voi avea nenorocirea dureroasă să aflu că ai intrat în societăți răle care degradează pe tineri și-i fac a-și părăsi cursul instrucțiunii, tocmai atunci când părinții sau rudele lor așteaptă să se bucure. Ei bine, fii sigur că atunci voi face cu d-ta' ceia ce am făcut cu sora d-tale care, abandonând protecțiunea mea, s-a măritat cu un om... qui n'était pas a mon choix. Sunt acum șase ani de când n-am văzut-o și nu cred că voi suferi să o văd măcar de a-și mai trăi încă 40 ani! Va veni timpul să-ți spun toată ingratitudea sa contra mine și-mi vei da dreptate. Înse, totdeauna, eu am crezut, și cred încă, că nu-mi vei da ocazia să mă pot plânge de d-ta', care, precât știu, ai cu totul o altă natură.

Asupra alegerii unei facultăți, n-ai avut niciun drept să fii indécis. Îți trimet copie de pe scrisoarea ce am adressat d-lui Amiel la 18 Iuliu, ca să vezi că am lăssat „cette affaire à votre plien choix.” D-l. Amiel mi-a fost scris la 1 August// că te va lăsa în Paris împreună cu „son sous de nocteur” pentru ca să studii mathématica și acum, prin altă scrisoare din 2 mart curent, îmi anunță că D-ta' ai ales cu mare preferință facultatea de drept: „Je m'empresse de vous dire que le jeune Alexandresco est saint et stauf. Suit ses études de l'école du droit ouverte le 2 novem, fermér en décembre et rouverte la 10 Janvier; désormais libre en fine de vaquer â son devoir. Je vous annonce cette nouvelle avec d'autant plus de plaisir que mes semis ont eté vifs, diverts et souvent terribles pendant cette lamentable periode pour sauvegarder les jeuns gens que je n'avais pas pu répondre à leurs parent étrangers ou absents”. D-ta' îmi scrii: „quand je pense à l'avenir incertain qui m'est réservé”; nu știu cum se poate cineva să nu-și cunoască avenirul, când s-au pus serios pe învățatură! Dacă ești sigur în talentele d-tale, nici cum nu trebui să gândești mai departe; instrucțiunea fiind cea întâi garanție morală pentru un viitor fericit. Și apoi, cum de nu// recunoști sacrificiile ce fac pentru d-ta', numai cu o slabă speranță, că

într-un timp, poate, îmi vei fi recunoscătoriu „et vous aurez une larme à verser sur ma tomb”!

Îmi mai scrii: „à mon âge peut on rester sans la moindre necessaire, vivant au jour le jour comme un mendiant”! etc.

Iată niște cuvinte care-mi dovedesc puținul spirit ce ai și care vor lăsa o profundă durere în sufletul meu! A-și vra' să știi când un om să hotărăște a-ți trimite în străinătate 2500 franci pe an și încă pe viitor se cer 3500, oare mai pot ave plângerile d-tale vreo considerație?! Cu această somă la noi s-ar putea crește și instrui trei copii de vrâsta d-tale; înse d-ta' vezi că am preferat să-ți primești educațiunea în Paris, unde nu toți oamenii pot să-și trimată copiii; prin urmare, trebui să recunoști că aceste pretinse nenorociri, atribuindu-le numai unor imprudențe, le Ert, crezând că pe viitor vei fi mult mai circumspect și mai puțin pretențios.

Trebuie să te convingi o dată petru totdeauna că copiii care la vrâsta d-tale dispun de resurse// mai mari sunt cei mai nenorociți, pentru că au toată înlesnirea a părăsi învățătura, plecând pe uliți, și a se întoarce în țeară mai ignioranți decât acei care au stat pe la casele lor. Avem chiar la noi exemple nenumărate. Cunosoc un tânăr sărac care după ce a făcut începuturi de Medicină, aici în țeară, au făcut o quêtă de 2000 franci și s-au dus în Germania, unde dupe trei ani de économie și de studii laborioase, s-au întors acum în țeară cu diploma de doctor în Médécină și hirurgie și îndată a fost primit de médicu al unui district și D-ta' încă te plângi că nu ai resurse!

Eu cred că corespondența cu mine îți va împrăștia momentele de melancolie, de care adesse ori văd că ești cuprins, și pentru asta poți să-mi scrii de dou ori pe lună regulat; înse vei căuta ca toate scrisorile d-tale să mă facă să văd că faci adevărate progresse în înstrucțiunea legilor de care te ocupi. Îmi vei scrie dacă este trebuință să-ți trimet Codul nostru Civil, tradus după Codul Napoléon, ca să vezi și să poți cunoaște diferența ce există. Pentru// asta îți trebui numaidecât să te exercitesi, cât vei pute, la

limba Română, ca să nu ai greutateți, când te vei întoarce în țeara d-tale natală, unde talentele și instrucțiunea sunt totdeauna preferate. Cred că după puțin timp voi ave a mă bucura de o așă fericire. Pentru regularea pozițiunii d-tale de student, dacă numai poți fi în casa d-lui Amiel, voi căuta cât mai dégrabă să fac tot ce voi putea ca să fii mulțumit; înse trebui să aștepti până la Mai viitoriu, când îți promit că am neapărat să vii la Paris și astă dată să fii foarte sigur că nu voi moncarisi ca în alți ani; voi sta în Paris până în timpul vacanțelor și atunci te voi lua cu mine ca să voegém la băi în Francia sau în Bohemia; și fiindcă avem drumul de fer în țeară legat cu al Austriei, va fi prea ușor să vii pentru câteva zile în Iași.

Pentru musică, cu toate că am scris d-lui Amiel a nu mai plăti lecțiile, înse eu pletesc pentru piano și note, ca să nu părăsești exersițiul, fiindcă musica, mai mult decât orice artă, cere mult exercițiu, fără care nu vei putea fi decât un musicant prost și fără talent și-ți va fi rușine să intre într-un salon. După celle ce-mi scrii, eu cred că-mi vei face mulțumirea a nu-mi păre rău de sacrificiul ce am făcut.

Trebuie să știi că musica faci pe un tânăr a se distingé foarte mult și, totodată, pentru un caracter ca a d-tale, musica este și mult folositoare. Trebuie să dau finit scrisorii melle destul de lungă și-ți recomand încă o dată să fii prudent și pacient. Grăbește-te a scurta cât se poate timpul de studiu ca să scăpăm atât d-ta', cât și eu de greutateți.

Grăbește a-mi responde, precum țe-am cerut la începutul acestii epistole. Aștept.

Te îmbrățioșesu

A.M.

P.S. Dacă nu vei putea deșifra scrisoarea mea, roagă pe cineva care cunoaște limba Română, spre a-ți traduce frasile.

IV

Senatorul A. Manoli către Dimitrie Alexandresco

8/20 Octombrie 1871

Tecuci

Mon cher Demètre!

În momentul ce am primit epistolele d-tale din 5 și 6 octombri[e], fără să am timpul a responde asupra cuprinderii lor,/care voi face mai târziu,// mă grăbesc la moment a-ți espedui soma de 140 fr. în nomerar, fiindcă din norocire sau statornicit creditul poștal numai de câteva zile. Altfel trebuea să mai aștepți.

Sunt sigur că vei primi acești bani până la 3 Noembri[e], când îmi scrii că ai neapărată nevoie pentru examen. Aștept imediat răspunsul d-tale de primire. Până voi primi acest răspuns, nu-ți mai pot scrie nimica.

Îți anexes pachetul scrisorii// din urmă care îmi dă o probă palpabilă că d-ta scrii din Paris și dateși scrisoarea din Nancy. Aștept să-mi deslegi această énigmă. Grăbesc a-ți trimete și certificatul cerut pentru examen.

Cu altă ocazie vei avea răspuns la toate să-mi scrii. Vei ști numai că aceasta-i al 5^{le} épistolă din partea mea de când m-am întors.

*Te îmbrățișesu,**A.M.*

V

Senatorul A. Manoli către Dimitrie Alexandresco

25/6 Noiembrie 1871

Tecuci

Iubite Demètre!

Mai întâi întreb dacă ai primit banii ce țe-am trimes cu poșta de la 8/20 S.^{bri}, suma de 140 fr., ceruți prin epistola D-tale din 5 Octombri[e] ca indispensabili pentru examen și inscripțiuni. Asemine, țe-am trimes și certificatul ce mi-ai cerut pentru facultatea de Nancy. Acum a venit timpul să mă aquit pentru întreg trimestrul început la 1 Octombri[e], și spre complectarea sumei de 759 fr.; dupre nota ce axexes, trimet astăzi în grup sigilat 310 fr. de a căror primire îmi vei responde imediat.

Precum d-ta însuși ai recunoscut prin scrisoarea din 13 Sept[embrie], trimestrul este foarte împovorat, mai vârtos adăugând și suma de 360 fr., cheltuelele din Sept[embrie] cu strae și celalte; sper că trimestrele viitoare vor fi mai reduse.

Prin ace scrisoare, d-ta îmi faci o notă de 878 fr. Comparând dar amândou notele, se pare// că suma de 759 fr. din notă me ar avea un déficit de 119 fr. Aceasta înse rezultă pentru că d-ta ai adăugit încă trei inscripțiuni în sumă de 120 fr./ 30 fr. de înscripțiune/. Pentru 4 inscripțiuni se poate plăti separat și m-am rezervat a trimete plata lor regulat pe fiecare trimestru, acum calculând numai plata de 1÷ trimestru.

Sunt sigur că dacă nu oprești copii de pe scrisorile ce-mi adressesi, cel puțin vei fi ținând extractul lor și astă măsuru e foarte indispensabilă când se atinge de o comptabilitate între dou[ă] persoane; altfel totdeauna putem fi în mare confusiune. Aștept să văd la d-ta' un mic bilan[ț] pe fiecare an, ca să încep a fi exact cu cei întâi bani ce-ți întră în mână. Apropos de scrisori: am însemnat cu destul regret că scrisorile d-tale adesse

ori sunt niște griffuragu (?). D-ta' sângur ai recunoscut și-mi ceri esense pentru că-ți lepește timpul.

Te rog să crezi că niciodată nu poate lipsi cuiva timpul de a scrie cum trebuie; un student de étatea d-tale totdeauna trebuie să fie un model de exactitate, mai vârtos când se atinge de stil și calligraphie. De multe ori cineva ține și arată cu plăcere la amicii sei scrisorile din străinătate ca probe palpabile despre progressele unui copil pentru care face sacrificii. Ei bine, vei suferi să-ți spun cu francheță: „J'ai honte de faire voir vos lettres”.

Din scrisoarea de la 6 S.^{bri} văd că ești în mirare pentru precauțiunile ce am luat în privirea trăitei din 25 Sept[embrie]. Îmi scrii în stil élégant: „tout cela me prouve que vous vous tracassez réarmement... mai je ne voudrais en aucune façon etre pour vous un objet de tracassement”.

Îți explic resoanele pentru care eram neliniștit și tot așa trebuie să fii și d-ta' în affaceri: scrisorile de valeur trebuie se fie declarate la poștă și plătite cu valeur nominale, spre a fi garantate, și biurourile poștale din România lu[i] septembri[e] nu puteu nici primi, nici garanta pentru expédițiunile în Franca și din momentul ce am espenduit trăita fără a o declara, m-am expus la trei casuri éminentă://

1; Scrisoarea se putea deschide la cel mai mic prepus de către agenței poștali; conform cu legile poștale. 2; Putem cădea victima unui escroquerii dacă scrisoarea ar fi căzut în mâna unui străin, care sub pseudonimul persoanei destinate,/pentru asta am adresat-o Mad. Géncu,/ se putea presenta să primească banii; exemple avem destule și 3: Eram mișcat de toate acestea și sub o impresiune morală ca nu din întemplantare, neprimind banii la timp, să fii d-ta' în suferință și descreditat, acolo unde ești străin de câteva zile și unde persoana și creditul meu sunt necunoscute. Iată pentru ce țe-am trimes copie de pe trăită, nu ca cu capica să poți lua banii, precum scrii, ce pentru ca la cas contrariu să poți protesta de îndată la banquerul din Paris, d-ta', persoană în drept, sau Mad. Géncu.

Prin urmare, nu trebuie să fii așa de pesimist pentru lucruri de care văd că încă ești cu totul novice.

În fine, ocazia de a-ți scrie ori cât de mult, eu niciodată n-am înlăturat-o, înse dacă vrei să fii mai laconic, mai tardif și mai indiferent//, de tot ce privește interesul și persoana d-tale, o pot face în viitor ca să fii dispensé de observațiunile d-tale.

Pentru cămeși, îmi pare foarte rău că pân acum nu le-am putut trimite. Pachetul era gata și mi s-a înapoit de la poștă ca să present récépissa daunii pentru ecspédițiune-transit. Altfel, pachetul trebuia să fie deschis la toate daunile din străinătate. Aici nu avem daună și am să merg la Galați ca să facă astă formalitate.

Responde de ai primit ce întâi scrisoare ce țe-am trimesc de la Focșani⁵, în septembrie, după aceea de la Cernăuți⁶, prin care ți-am fost comunicat rezultatul scrisorilor d-tale către maică și părintele de la 40 [de] Sfinți.

Te îmbrățioșesu.

A.M.

VI

Senatorul A. Manoli către Dimitrie Alexandresco

6/18 Martie 1872

Tecuci

Iubite Demètre!

Crezând că ai primit épistola ce țe-am adresat în trecutele zile de la Iassy, mă mărginesc a-ți trimite numai bani 500 fr. pentru treméstrul Aprilii, Mai și Jiuni[e].

⁵ Scrisoarea nu se află în fondul de manuscrise de la BCU Iași.

⁶ Aceeași situație.

Grăbește a-mi raspunde de primirea scrisorilor melle îndată și a banilor care-i anexes în grup sigilat, dat la poștă o dată cu presenta epistolă.

*Te îmbrățioșesu
A.M.*

VII

Senatorul A. Manoli către Dimitrie Alexandresco

*23/5 Jiullet 1872
Carlsbad⁷*

Mon cher Démètré!

Il y a huit jours que je vous ai adressé ma dernière lettre de Jassy munie du montant de votre pension pour le mois de Julles, en vous annonçant mon départ à l'étranger pour de bains.

Je suis à Carlsbad depuis trois jour, et je croi suivre ma cure ou moins queleque semaines, malgres le temps qui est très défavorable.

Donc, si vous pouvez me joindre sans porter prejudice à votre instruction, que je crois vous interessez autànt qui moi, vous si avez qu'à m'ecrire.

J'attends imédiatement votre reponse affirmative ou non, à Carlsbad, Maison Cronprince Sperdelgasse 193 .

*Je vous embrasse.
A. Manolly.*

⁷ Un renumit centru de băi terapeutice din Imperiul Austro-Ungar. În prezent se află în Cehia, fiind cunoscut cu noua sa denumire, Karlovy Vary.

[Dragă Dimitrie!

Au trecut opt zile de când ți-am adresat ultima epistolă din Iași, care purta cuantumul pensiei pentru luna iulie, și te-am anunțat despre plecarea mea în străinătate, la băi.

Eu sunt la Carlsbad de trei zile, și cred că voi urma cura mea cel puțin câteva săptămâni, în pofida timpului care este foarte defavorabil.

Deci, dacă d-ta vei putea să mi te alături fără a aduce prejudiciu instrucției d-tale, care cred că te interesează la fel de mult ca pe mine, d-ta să-mi scrii.

Aștept imediat răspunsul d-tale afirmativ sau nu la adresa mea din Carlsbad, Maison Cronprince Sperdelgasse 193.

*Te îmbrățișez,
A. Manolli]*

VIII

Senatorul A. Manoli către părintele Ioan Anastasiu de la 40 de Sfinți

*24 Septembrie 1872
Tecuci*

Venerabelul Mieu părinte!

Este o adevărată fericire a avea cineva o persoană ca Sf. Voastră căriea să-i poată desvâli inima cu încredere.

Cunoaște-ți prea bine sentimentele melle de umanitatea pentru doi copii săraci, cărora am vrut să devin un părinte adoptif, și în care am fost pus toate speranțele melle; cunoașteți, în fine, cât am fost de nenorocit să văd că tocmai fata, acea care trebuia să fie un model de virtute și candoare, după educațiunea ce primise, au avut curagiul unei mari nelegiuirii a primi un om în patul ei virginal, tocmai atunci când dupe mai mulți ani de sacrificii enorme, săvârșând cursul instrucțiunei salle în

cel mai renumit pensionat al țerei, o apropiem de mine, o recomandăm rudelor mele și o tratăm ca pe însuși copilul meu adoptiv. Eram gata să fac pentru ea ceea ce de multe ori nu fac cei mai buni din părinți.

Nu zic nimica despre omul străin, care a culesa a se introduce [pe] furios în o casă honorabilă, a-mi răpi fericirea și tot ce aveam mai sacru pe acest pământ. Dumnezeu é bun! Eu îl rog totdeauna a nu condamna pe acest părinte să sufere pedeapsa talionului în copiii[i] săi, căroră le doresc tot binele posibil. Cât pentru mine, m-am sălit cât am putut să vindec această rană care o credeam a fi cea mai de pe urmă și incurabilă. Abandonând uitării și indiferenței acea copilă nedemnă mai mult de simpatia mea, am lăsat timpul să-i formese conștiința – timpul, acea imagine mobilă a imobilei éternității!

Fratele acestei nenorocite era încă copil și, de-mi resbunam asupra lui, abandonându-l ca pe sânge impur, eram să fiu totdeauna în căință că n-am avut curajul pacienței mele până în capăt. „Il faut savoir faire face aux événements, et non leur céder”, zice Franțesul.

Am concentrat dar asupra acestui din urmă toate stăruințele mele, hotărât a lupta chiar contra naturii, dacă trebuința ar cere, ca prin forța unei educațiuni solide să pot smulge din inima lui orice viciu, orice plecare spre rău, așa cum se luptă cel mai bun din medici spre a înletura o maladie periculoasă recunoscută a fi în sângele// unei familii. Am vrut să-i formes inima și spiritul în academiile lumii cei mari, unde l-am trimes, când încă nu împlinise 11 ani a étății sale.

Sf. Voastră ve aduceți prea bine aminte și sum recunoscător unor suvenire de inimă, de care adesea ori mi-ați vorbit. Că acest copil îl încredințasem părinteștii Voastre îngrijiri când éra încă foarte mic, numai spre a putea sădi în frageda lui inimă pietatea și religiunea, simbolul tuturor virtuților omenești.

Închițând ochii la lacrimile venerabilei voastre socii, care-l iubea ca însuși copilul ei, l-am smult din brațele ei materne, spre a-l pune pe

drumul care trebuia să-l conducă la glorie și la fericire. Sunt 10 ani de atunci, în care timp am muncit și până la sudori și muncesc încă retras la țeară, *départé de lume*, ca să pot subveni la necesitățile unei creșteri din celle mai costisitoare. N-au fost destul numai a-l stabili în Paris pe lângă unul din celle mai renumite Liceuri Impériale, alături cu copiei tuturor célébrităților lumii, a trebuit încă să plătesc un pensionat aparte sub direcțiunea unui celebru professore, ca să poată fi mai cu lesnire pregătit pentru// examene și, totodată, aparte de societățile pernicioase care corup tineretul în acel Paris atât de renumit și atât de periculos! Sub azilul acestui om, el a stat până în anul trecut, când a putut dobândi diploma sa de Bacalaureat în literi. În tot timpul acesta nu i-au lipsit nimica spre a-i desvolta facultățile fizice și intelectuale; n-am cruțat cheltueli a-i da până și lecții de musică, numai ca să poată avea toate distracțiunile unui copil nobel. Lăssându-l a-și alege el sângur una din științele positive cu care să-și poată face o careră liberă și indépendentă, m-am supus cu toată mulțumirea să aștept și să cheltuesc obolul meu cel mai de pe urmă până la complectarea instrucțiunei salle, fie măcar 20 anii; davadă că i-am hotărât a nu se întoarce în țeară, pe pământul seu natal, decât atunci când va fi în stare a-și dobândi indépendența prin propriile lui forțe.

Oprindu-i orice corespondență cu maica și sora sa, am vrut a-l scăpa de o maladie periculosă, de nostalgie; corespondențele imprudente adesse ori produc impressiuni fatale în înima unui copil înstrăinat, făcându-l să dorească și să voească a se sustrage de sub regimul aspru al in//strucțiunei. Ș-apoi, ori n-aveam dreptul să *dépârtés* de el aceste ființe débile, când însuși mama este acea care prin influența nenorocită a inspirat fetei idei despre o émancipare pripită, înlesnindu-i și protegeuindu-i chear évaziunea cu acel séductore necunoscut? Toate corespondențele melle erau numai spre a-l încuragea, a-i inspira amorul pentru țeara în care s-u născut și a-i deschide ochii să vază că aici el n-are pe nimeni, că chiar protecțiunea mea poate să *dévie éphémèră* și că instrucțiunea é

sângura avere în care poate să comptese. I-am adus de exemplu pe Ionești, Donici⁸, Apostoleni și alți mulți copii săraci din popor, care fără să aibă nevoirea de a fi protegeați ca dânsul, s-au dus în străinătate cu a lor proprii mijloace și, dupe multe privațiuni, s-au întors în țeară și astăzi sunt la înălțimea cei mai frumoase pozițiuni socială.

Dupe toate acestea precauțiuni luate, văzând astăzi pe protegeatul meu, premlându-se pe pavelile Iașiului, poate credeți, Venerabelul Meu părinte, că a venit în capătul carierii salle promise? Nu, nici-decum!//

Sub o diplomă de Bacalaureat în literi mai totdeauna nu găsim decât un pédant, un ignorant în toată axepțiunea cuvântului. O carte din care lipsesc mai multe pagini.

Am ajuns cu narațiuni melle acolo unde trebuie să ve rog, Venerabelul meu părinte, a avea toată pacienția unui bun confessor, ascultând pân în fine motivele care m-au îndemnta cu atâta licență a ve adresa aceste rânduri.

Iată situațiunea: precêpturile din Paris, deși adeseori îmi laudă inteligența și aptitudinea junelui meu protegeat, înse dupe admiterea sa în examenul de Bacalauréat, îmi scrie hotărâtoriu că institutul seu nu mai poate fi confenabel unui student. În realitate, el începuse a fi foarte nemulțămît și apoi în toate privirea un student care é liber a eși și a frecventa o facultate, nu mai poate fi un pensionariu, el trebuie să înceapă a simțui rezponzabilitatea situațiunei salle. Am fost dar nevoit să îndoesc plățile pensionatului seu pe anul din urmă spre a putea fi primit, osăbit de inscripțiunile pentru facultatea de drept, până în vacanțele anului trecut, când a trebuit// neapărat să fac voiagiul Parisului, ca să-i pot mai bine assigura o pozițiune cu totul nouă.

După nouă ani, văzând la Paris acest june care nu mai era un copil, prima sa aparență mi s-au părut destul de norocită, dar n-am avut

⁸ Pentru cazul lui Nicolae Ionescu și Panait Donici, vezi Leonidas Rados, *op. cit.*

destul timp ca să-l pot mai bine studia; mi-a fost destul să aflu în el câteva mici viciuri care aveau aerul uliților zgomotoase a Parisului; și-apoi, o colecțiune de poezii ale sale, care păreau a avea mai mult decât idealul unei femei imaginare, m-au făcut a mă convinge că niște gărgăuni periculoși au venit fără timp să tulbure crierii unui adole[s]cent, a cărui ocupațiune trebuia să aibă cu totul alt obiectiv. Am văzut, cu destul regret, că Parisul, mai vădit de evenimentele din urmă, nu mai putea fi locul de preferință pentru acest novice și am ales facultatea din Nancy, una din cele mai renumite a Franței, crezând că acolo în mai multă liniște se va da cu totul unor studii serioase. Câteva recomandări luate au fost de ajuns a-l face să fie înscris.

În septembrie 1870, am părăsit Nancy plin de încredință că în casa unei onorabile familii, unde l-am fost stabilit, înconjurat de toate cărțile necesare și alături de un pian, care putea să-mi facă momentele de solitudine destul de agreabile, // junele meu protejat nu va cruța nimica să răspundă la așteptările mele legitime, pregătindu-și viitorul sub o protecțiune din cele mai norocoase. Am urmat regulat a-i trimite de-a dreptul banii trebuitori pentru înscriși de examene, pentru strae, pension, cărți, musică și cheltuieli zilnice, care în total pe anul întâi s-a urcat aproape la 3000 franci, fără să conțin la toate ocaziile a-l deștepta la datorii, înșățioșându-i mărimea responsabilității la care-l supune pozițiunea sa acum eșită de sub o tutelă străină, și a-i da consilii de tot cum trebuia să facă ca să poată avea totdeauna spiritul liniștit și memoria liberă, profitând de scurtul timp ce mai poate avea să se întoarcă măcar cu diploma de licențiat, sângea care de îndată poate să-i deschidă ușile tribunalelor din țeară.

Înse cât fu' de mare surpriza mea să văd în una din epistolele sale desperarea unui nebun: „că de nu-i voi trimite suma unui trimestru, care o primise, dar care ar fi pierdut-o din portofoliu, tocmai atunci când era să-și plătească pensionul, nu voi mai auzi de numele lui”. Aceasta fu' una

din cele mai mari probe că protegeatul meu în adevăr calcă pe urmile unei nenorociri și că numaidecât trebuie să fie o pasiune care-l domineasă: jocul sau femeile. M-am făcut surd și inexorabel la niște propuneri atât de înjositoare și i-am// respons cu toate dignitatea care-mi dicta o așa gravă pozițiune că sun hotărât a prefera pierderea sa decât a eși din ludgotul [?] combinat. Totodată, spre a putea căpăta convicțiuni mai sigure despre starea sa morală, am contat anul acesta a face un al doilea voiaj, și al apropierea de mine la băile de Carlsbad, unde l-am oprit mai multe zile. Astu dată avui tot timpul a me încredința prin ochii miei proprii că el se ocupă prea puțin cu studiul: o sângură dată în prezența mea n-a luat cartea în mână; ceea ce mi-a probat până la évidență că spiritul seu é cu totul derangeat. În adevăr, ce poate fi mai periculos la o vrâstă de 20 ani, decât pasiunea formelor, mai ales pentru un tânăr departe de părinți și consacrat numai studiilor? El a știut prea bine că această pasiune intempestivă a fost cauza pierderii surorii sale; i-am spus de atâtea ori, prin repetatele mele épistole, că cea întâi nuvelle neplăcută despre moralitatea lui va fi pentru mine o lovitură de moarte, cu toate acestea el avu imprudența a se abandona în brațele unei femei măritatė, metressa miserabilă a unei case publice de cafea din Nancy, a căriea bărbat, în toate drepturile salle, i-a făcut scenile cele mai violente, descărcând și pistolul asupra lui în o grădină publică, unde se întâlece că l-a surprins în flagrant delict, și aceasta dupe ce fusesse oprit cu asprime a mai călca în stabilimentul acelu om maltratat!//

Istoria acestor scene de uliță trebuie să fie mult mai scandaloasă, mult mai variată, dar v-o descriu așa precum am cules-o din însuși gura pacientului, atunci când l-am somat a se întoarce la Nancy, declarându-mi că locul acesta, care i-l pregătisem cu atâtea sollicitudiné, nu mai poate fi pentru dânsul decât periculos. Astfel, dar ne mai putând suferi prezența lui lângă mine, i-am dat mijloace ca să poată părăsi Carlsbadul și să se îndrumese către locul de refugiu, până după vacanțele școlare. Sunt acum

câteva zile când îmi scrie de la Iași, cerându-mi consimțământul meu de a se reîntoarce la Paris ca să-și urmeze cursul. Prin o coincidență fatală, tot în acea zio, am primit de la Nancy și buletinul trimestrial de purterile lui ca student. Notele acestui buletin vin să confirme adevărul situațiunii despre care-mi făceam numai o idee. Vi-l alătures în original; din el veți vedea: concedii fără motive serioase, lipsuri adese de la cursuri și, în fine, că din neprezentarea sa, a scăpat un al doilea examen, ceia ce costă foarte mult în timp și materie. Însuși decanul facultății, Dl. Jalabert⁹, o persoană eminentă, la care am avut celle întâi recomandații, atestă că studentul nu lucrează destul de serios și că l-a întâlnit prenmblându-se prin Paris, fără a putea justifica un concediu//

Ei bine, Venerabelul meu părinte, ve fac judecătorul meu suprem și ve rog să-mi spuneți dacă n-am dreptul a fi indignat până la suflet! Descrindu-ve istoricul acestor fapte, ve primesc de martur dénaintea lumii întregi, pentru tot ce am făcut în favoarea acestor copii. Ingratitudinea lor este nesuferită, după ce mi-am consacrat toată existența numai ca să me pot bucura într-o zi de fericirea lor!

Acum ce mai pot face, văzând a doua oară toate iluziunile mele căzute? Nimica mai mult decât a me supune durerii să abandones și pe Dimitrie, precum am abandonat pe Mariea, și aceasta tocmai atunci când credeam, o, Dumnezeuul meu!, că mi-a rămas prea puțin de făcut până voi ajunge în capătul dorințelor melle!

Poate îmi veți zice, Venerabelul meu părinte, că toate speranțele încă nu sunt de tot perdute și că o îndreptare mai este, mai poate fi posibilă. Ei bine, deși nu pot crede, dar mă supun acestei consolațiuni

⁹ Este vorba despre Philippe Jalabert, decanul Facultății de Drept de la Nancy. Născut la 17 august 1823, a fost unul dintre reputații juriști francezi ai secolului XIX. Primul decan al Facultății de Drept din Nancy. A deținut funcția dată într-o perioadă dificilă, cea a ocupației prusiene și a pierderilor teritoriale. A decedat la 9 octombrie 1907. Pentru mai multe detalii, vezi Michèle Bégan-Davia, *Le doyen Jalabert*, în vol. *Du droit interne au droit internationale. Le facteur religieux et l'existence des droits de l'homme*, Mélanges Raymond Goy, Publications de l'Université de Rouen, 1998, p. 15-24.

plăcute pentru o inimă pioasă; însă, pentru aceasta îndreptare, mie- mi trebuie dovezi și nu-i pot acorda un termen mai lung decât de trei luni. Rămâne ca Sf. Voastră, a cărui simpathii pentru dânsul îmi sunt de mult cunoscute, să binevoiți a-i descoperi situațiunea periculoasă în care l-au pus legeritatea caracterului seu frivol și a-l face să înțaleagă, prin exhartatiunile voastre de un bun părinte, ca perceptore// care ați fost, că starea de neliniște și foarte penibilă în care m-au pus nu o mai pot suferi, că nu pot mai mult prin sacrificii așa de mari să-i încurages capriciile amoroase și că tot ce mai pot face pentru el este de a me asigura în așteptare dureroasă ca să ved dacă recunoaște el însuși pierderea care o face în persoana mea.

În fine, iată conclusiunile melle peremtorii:

1; Cheltuelele salle și inscripțiunile sunt salvate până la 1 Octombrie, stilul vechiu, și fiindcă după notele primite de la facultatea din Nancy el a pierdut al 2^{le} examen, numai prin neglijență și neprezentare, rămâne acum a se presenta la orice facultate își va alege, însă numai cu propriile salle spise.

2; numai după primirea unui buletin școlar, care să-mi poată proba primirea sa în examenul din Noembri, voi urma a-l pune în pozițiunea care a fost la Nancy; pân' atunci nu vreau să știu nimica! Voi refusa a primi orice scrisoare, orice mijlocire!

3; Cer, ca condițiunea sine-qua-non, a mi se trimete regulat buletinele fiecărui trimestru și numai când notele vor fi mulțumitoare voi continua și eu din parte-mi a fi exact, în toate cerințele legitime, precum am fost pân acum și precum// am avut toată vroința a fi până în capătul carierii salle instructive.

Terminând lunga mea épistolă, Ve rog, încă o dată, Venerabelul meu părinte, și ve conjuru, pe tot ce aveți mai sacru, să binevoiți a simpathisa la această nenorocire, comunicându-o și rudelor salle, ca să poată cunoaște adevărul, și dacă credeți că sfaturile Voastre pot atinge

inima acestui june, binevoii a i le da, cu acea conviețuire sinceră a unei inspirațiuni divine, crezând totdeauna în sentimentele melle de cea mai vie grațitudine, recunoștință și afecțiune.

*Sum cu toată stima al Vostru devotat servitor,
A. Manoli.*

P. S. Binevoii, ve rog, cu cea întâi poștă a-mi înapoi la Tecuci buletinul ce ve anexes, fiindu-mi trebuitoriu în mai multe priviri. În el veți putea observa și costul inscripțiunilor, care rămân perdute la cel întâi mancu al unui examen. Veți vede că numai inscripțiunile de lițencea se urcă la 1100 franci!

IX

Marie Baptiste-Alexandrescu¹⁰ către Dimitrie Alexandresco

*1872 Noiembrie 27/9
[probabil Iași]*

Iubite Mitiță!

Din epistolile tale am primit numai patru împreună cu primul pachet de jurnale. Din lectura lor am simțit multă mulțumire, văzându-te ajuns în Paris. Asemenea, m-am bucurat și mă bucur foarte mult că t'-ai pus pe studiu. Sper că tu vei fi înțieles singur că toată speranța pentru viitorul teu trebuie se se concentreze în forțele tale morale și științifice. Nu ved necesitatea de a-ți mai descrie situațiunea în care stai tu față de papa, tu ești destul de inteligent pentru ca să pricepi singur.//

De aceia, sânșurul teu refugiu fiind studiul, pune-te deci serios la învățiat și fă ca travaliul teu se încuroneze sfârșitul¹¹. Dacă până în

¹⁰ Marie Baptiste-Alexandrescu este Maria Alexandrescu, dar am păstrat forma sub care semna.

¹¹ *Finis coruna Opus.*

prezent nu ți-am răspuns, cauza a fost că am tot așteptat răspuns de la papa la scrisorile ce i-a adresat Părintele și nici acum încă papa nu i-a răspuns. Înțielegi tu că voiam, când ți-oi scrie, se-ți pot comunica ceva mulțiemitor.

Părintele au adresat [lui] papa câte 3 scrisori la care au anecsat parte din a tale împreună cu certificatu de asiduitate. În moment ce va primi vrun răspuns, te voi încunoștiința îndată. Ieu m-am mutat în casele lui Moscoviți¹², unde tu știi, și unde în viitor se-mi adresezi scrisorile. Barbatu-meu s-o îndreptat și-ți trimete salutări cordiale, asemenea maman îți trimete îmbrățișeri mumești și te întreabă dacă nu i-ai stricat oglinda... Eu îți mulțiemesc de jurnale și doresc a te revede cât mai curând, până atuncea te îmbrățișezu.

*A ta soră,
Marie Baptiste.*

P.S. În Ieși timpul este foarte frumos, parcă suntem în Italia.

Marie.

¹² Exista în perioada respectivă în Botoșani un evreu bogat, Boris Moscovici, care a ridicat aici o frumoasă casă. E posibil ca și aceste case să-i fi aparținut.

X

Părintele Ioan Anastasiu de la 40 de Sfinți
către Dimitrie Alexandresco

19.12.72

[Iași]

Dragă Mitite!

Doresc ca scrisoarea me să te afli senătos, prin aceasta vei sci și de mine că sunt bine cu toată a me familie.

Mitite! Am primit scrisorele D-tale și la cea din urmă nu ți-am răspuns din cause că am așteptat rezultatul unori scrisori ce adresasim deja Părintelui D-tale, când astăzi, cu revenirea în Iassy, a fost pe la mine și am rămas pre mulțumit când me-a spus că ți-au trimis 400 fr., obligându-me a-ți scri-o, ca se-mi răspunzi de a lor primire. Mulțumesc lui D[umne]zeu că l-am putut face a reveni asupra D-tale cu bine.

Silește-te dragă, pune[-]ți toate puterile spre a-l aduce și mai mult în profitul D-tale.// Îndată ce vei depune esamenu se-mi faci cunoscut, trimițându-mi și Actele.

Odată cu scrisoarea ce-mi vei trimite, vei răspunde de primi acestor 400 fr.

Maman, sora și cumnatul D-tale sunt bine cu toții.

Părintele D-tale este hotărât se facă serbătorile în Iassy.

Silești-te, silești-te,

Silința ta e pânda, de la D-ta depinde totul și în bine și în rău.

Al D-tale doritoriu și voituriu de bine, și părinte spiritual,

I. A. Iconom

XI

Marie Baptiste-Alexandrescu către Dimitrie Alexandresco

1873 Ianuarie 3/15

Iubite Mitiță!

Ți-am scris până acuma doue răvașe și încă n-am primit niciun răspuns de la tine.

Papa o fost în Iași și o stat doue săptămâni, l-am văzut de mai multe ori trecând pe la fereastra me; chiar azi dimineața pe la 5 ore o pornit; se duce pe la Podu-Turcului, și de acolo se pornește la București, fiindcă ei senator dupe cum știi și tu.

Nu ți-am scris îndată ce ți-o trimes bani, fiindcă ți-o scris Părintele Anastasiu chiar a doua zi. Am auzit de la Terosa și Raluca că mama lui Pastia¹³ ei bolnavă reu și nu se știe dacă va scăpa iarna asta. Sâleşti-te cu învățătura; tu vezi că papa ți-o înlesnit mijloacele, nu te-o abandonat dacă o avut probe că acum te ocupi, nu neglija de a-i trimete certificatu de urmare ta regulată la universitate: ocupă-te serios pentru că, după cum ți-am mai spus, totul depinde de la tine. Papa o început a-ți trimete parale, înse o declarat Părintelui că se faci cele mai mari economii, fiindcă n-are se-ți mai trimeată parale multe ca mai înainte.

Întrebunțiază ori ce restricție pentru ca se nu abandonezi piano, pentru că știi că venind în țiară și cântând bine o se facă societăței o impresiune plăcută, căpătându-ți un titlu mai mult la meritele științifice ce le vei posede.

Scrie-mi dacă ți-ai luat inscripțiunea a noua și dacă ai trecut esamenul cu succes. Nimica n-am perdut la mutat, numai averea ta/geamandanul și Jurnalile/ nu știu cum s-o făcut, pesemne că unde m-ai

¹³ Este vorba despre mama lui Scarlat Pastia. Despre acest personaj, vezi nota 15.

rugat tu așa de mult: știi că se întâmplă de multe ori că ce are omu mai scump aceie perde. Iarna la noi e plăcută până în prezent și fără omăt.

Maman îți trimete sărutări mumești. Costache împreună cu mine te îmbrățișem.

Aștept cu nerebdare răspunsul teu.

*A ta soră,
Marie Baptist.*

P.S. Nu pierde niciun moment din vedere și pe lângă studiile tale ocupă-te serios cu limba română de care ai o absolută necesitate întorcându-te în țiară și fără de care nu vei pute întreprinde nimic cu succes.

XII

Părintele Ioan Anastasiu de la 40 de Sfinți cătrec Dimitrie Alexandresco

Iassii, 1873, februar 12.

Te sărut Iubite Mitițe!

Mai doresc ca scrisoarea me se te afle senetos; de mine vei sci că sunt bine, dar am fost Bolnav din care cause nu am putut se-ți răspund la scrisorile D-tale.

Mitițe dragă, am primit certificatul D-tale despre care am și comunicat sciințe [?] cu rugămintea de a-ți trimite și Bani, fã cum vei pute și cred că în curând îți vor veni și Bani.

În scrisoarea ce-mi vei face, mă vei înșciința câte asămene mai ai, până vei căpăta Diploma de licențiat în drept. Mama, cumnatu, sora și nepoții sunt bine, familia me este bine.

Al D-tale spiritual părinte doritoriu [și] voituriu de bine,

I. A. Iconom

XIII

Părintele Ioan Anastasiu de la 40 de Sfinți către C. C. Alecu

1873, Mart în 10.

*Mult
stimabile C. C. Alecu!*

Spre deplinirea conținutelor din a două depeșe a Dv. No: 373, cu data de eri, respectuos Vă aduc la cunoștință că am trimis cu poșta de astăzi 20 Napoleoni, pentru care ca probă vă alătorez chitanța poștală N. 1439.

Însemnându-vă și adresa cerută: Rue des Cordiers, No. 13.

*Al Domniei Voastre devotattu ser[v]u
I. A. Iconom*

XIV

Senatorul A. Manoli către Dimitrie Alexandresco

14/31. Iulie 1873.

Carlsbad

Iubite Demètre!

Eu mă aflu în Carlsbad împreună cu femeia-mi și alte persoane din familie, încă de o săptămână, și precum țe-am promis nu lipsesc a respunde la épistola D-tale din 12 iunie, trimițându-ți încă o sumă de 300 fr. prin poșta Austriacă de aice. Sunt în mari cheltuele și nu știu cât voi mai sta în Carlsbad.

Grăbește în datu a-mi scrie de primiru banilor, precum și de costul inscripțiunilor până la 1 ienuar '74, fiindcă din rasuptul ce-mi faci prin scrisoarea din 12 iunie n-am putut// înțalege nimica, atâta văz că su[n]t

prea mult împovărat și trebui numaidecât să cauți a pune un capăt acestii pozițiuni, făcând să primești certificatul licenți[i] în ianuar.

Te îmbrățioșesu

A.M.

Aștept să-mi scrii imediat cu adresa: Maison: Ium stadt Frankfurt 40, Carlsbad.

XV

Părintele Ioan Anastasiu de la 40 de Sfinți cătrec Dimitrie Alexandresco

Iassy. 1873, August 20.

Iubite Mitică!

Am primit scrisoarea D-tale din 26 ale curentei [luni], stil nou, din care aflând că senătatea D-tale este complectă, foarte mult ne-am bucurat, cu atât mai mult cu cât văd că Părintele D-tale îți scrie și-ți trimite pentru cele necesarii.

Rog pe cel atot puțințe ca se întărească dragostea cea adevărat părintească asupra D-tale din partea Tatălui născătoriu și pe D-ta se te țină în deplină sănătate, întărindu-te în cele de folos.

De mine vei sci, dragă Mitică, că sunt senătos cu întreaga familie.//

Mitică Dragă!, nu fii supărat că nu ț-am scris de lung timp, căci am fost împedicat de felurite împrejurări, dar, se fii sigur, nu este moment se nu [mă] gândesc la D-ta. Profunda întristare despre perdirea scumpului D-le Cumnat¹⁴ și al meu sincer amic am suferit-o și eu cu destulă durere,

¹⁴ Constantin Baptiste a murit la 11 aprilie 1873, la ora 21:00, în casa sa de pe strada Beilicului, nr. 808. Avea 31 de ani. Vezi SJANI, Colecția „Stare Civilă orașul Iași”, Morți, dosar nr. 27/1873, f. 25. Din același act rezultă că Maria, sora lui Dimitrie, era născută în anul 1848.

mai ales fiind [de] fațe, și pe care cu lacrimi dueoase l-am condus până la al seu etern Mormânt.

Aseminea om plin de Virtuți n-a murit ce doarme!

Mitică!, eram mult mulțumit dacă îmi relatai despre studiu D-tale. Prin scrisoarea ce-mi vei face se-mi detailezi când anume ai se vii în țară și cu ce drept de studiu, aeasta m-au interest și mă interesează ca să te văd scăpat de suferinți și pus pe o carieră solidă.

Ț-am scris românește, întâi pentru că se nu-ți uiți limba Română și al doilea ca se mă pot explica în cunoștință de scriere.

*Al D-tale spiritual părinte și voitor de bine.
Care prin aceasta te înbrățează și te sărut de mii de ori.*

I. A. Iconom

XVI

Senatorul A. Manoli către Dimitrie Alexandresco

6/18 Septembrie 73.

Tecuci

Iubite Démètré!

După scrisoarea D-tale din 7, mă grăbesc a-ți trimite suma de bani cerută, plus 4 Napol[eoni] pentru un pardessus de iarnă, piste tot 240 fr.

Aștept cu o vie nerebdare să-mi trimeți rezultatul examenului după vacanța despre care-mi scrii. Trimeti-mi o notă regulată de bani trebuitori pentru c[e]a întâi și mai urgentă inscripțiune de care ai nevoie, fiindcă terminul de Ianuarie să apropie și eu sper că-ți [vei] ține angagementul, ca să pot și eu ține pe al meu cu strictețe.

Te îmbrățioșesu. A.M.

P.S. Sunt prea mulțumit de cărțile de pusse-zi – caută a profita de elle până ai timp. Sunt mulți tineri care se întorc în țeară cu o mulțime de cărți necitite și pline de colb – dar aceștia rămân fără serviții, pentru că mulții mai buni îi dévansasă.

XVII

Marie Baptiste-Alexandrescu către Dimitrie Alexandresco

1873 Septembrie 24/6

Iubite Mitică!

Sunt aproape vro 5 luni de zile de când nu ți-am scris, sunt sigură că tu ți-i fi imaginând că t'-am uitat, dar se-ți iase aceste idei negre din minte, că nu să poate ca ieu să te uit pe tine, singura me consolațiune; în tine mi-e toată speranția me, dar nenorocirile de care sunt înconjurată m-o făcut să păstrez tăcere până în momentul de față. D^{nu} și D^{na} Constantinescu mi-o detailat toată pitrecerea lor cea plăcută din Paris, dinpreună cu tine; mi-o spus că tu le-ai zis că ai fi luat licenția și că oare cari afaceri te rețin în astă iarnă în Paris.

Te rog, detailează-mi și mie ce afaceri te pot pe tine reținea acolo, trebuie să știi și// ieu ca soră mai mare ca să mă pot bucura; tu știi că de la alții nu pot ave bucurie decât de la tine. Tu îmi pare că dezesperezi că tatul nostru s-o însurat, reu ai face, pentru mine în adevăr este o mare nenorocire, dar pentru tine deloc n-o vād. Tu scie-i răvașă supusă și tot ce-ți cere ca probă dacă înveți trimete-i, vezi că toată îngrijirea ți-o dă ca și mai înainte, și o promis că viind în țiară și dacă ei fi cuminte are se-ți deie tot concursul posibil ca să poți intra în slujbă, singurul lucru ce are se-ți lipsască, averea, n-ai nevoie numaidecât, tu singur ești destulă avere; parcă tinerii care sunt la noi în țiară au avere? Nu, ce mai mare parte sunt săraci, dar cu onestitatea și cu capacitatea ș-o făcut renume și merg pe

drumul cela de a face avere. Tot ceia ce îți dă astăzi și consultările care ți-a le-o dat scumpul și neprețuitul meu Baptist este singura// ta scăpare. Nu uita, iubite Demétre, pe cumnatul teu care te iubea așa de mult, că astăzi numai ieu și cu maman am mai ramas care țineam la tine; sărmana bie[a]ta mama noastră, nu cred ca s-o ducă mult, că e perdută de la moartea bietului meu barbat, măcar câteva zile cât va trăi să se bucure de tine măcar, că bucurii n-o mai avut sărmana pe pământ. Să lăsem aceste; spune-mi ce-ai făcut în vacanța asta, cum ai pitrecut și pe unde te-ai primblat [?].

Cred că vei ave de unde se-mi cumperi/ une barbe en véritable ghupure noire ou en dentelle noire/ de pus pe cap, caută pe la modiste, nu poate să coste mai mult decât 10 până la 11 franci; mai trimite[-]m[-i] pe toată luna câte un jurnal de modă cu patronu de croit, fiindcă pentru copii și pentru mine lucrez straile în casă, nu pot ca să mai plătesc la croitoriu și dacă am jurnalul mă pot foarte bine orienta; decât dacă mi-e trimete la barbe și jurnalul te rog foarte mult plătește transportu,// fiindcă când trăia bietu bărbatu-mieu am plătit un jurnal care mie l-ai trimes 7 franci și fie care răvaș câte un franc și chiar aist din urmă care se zice că l-ai plătit, dar numai câteva centime n[u] ți-o ajuns, și ieu am trebuit se-l plătesc un franc și în alt rând mi-ai scris că mi-ai trimes niște note, care nu li-am primit deloc. Te mai rog încă o dată, Mitețiă, trimete-mi dentela care ți-am cerut-o mai sus și câte un jurnal și să le plătești, tu vezi că din toată sărăcia me ieu toate răvașile mele le plătesc. Scrie-mi pe când contezi tu să vii în patria ta și în sânul familiei aeste nenorocită și condamnată de Dumnezeu.

Te serut de mii de ori dinpreună cu maman și te rog raspunde-mi la moment.

P.S. Complimente de la M^{eur} și Mme Constantinesco.

*A ta soră,
Marie Baptiste*

XVIII

Senatorul A. Manoli către Dimitrie Alexandresco

1/13. X^{bri}1873

Tecuci

Iubite Demètre!

Scrisoarea d-tale din 2 curent m-au pus în mare supărare, văzând că se prelungește terminarea examenilor d-tale peste toate angajamentele din trei mai.

D-ta-mi scrii poesii în loc să-mi însemni detaliat ce bani trebuiesc pentru inscripțiuni și la care timp sunt exigibili. Prin urmare, tonul nu poate fi decât al d-tale, fiindcă eu ți-am cerut mult mai înainte să-mi dai lămuriri pozitive cu date pozitive. Din câteva cuvinte, care-mi însemni în post-scriptum, n-am putut înțeleg nimica și am venit a crede că numai neglijența d-tale este toată cauza întârzierii peste termenul până la care ți-am promis concursul meu posibil.

Anexes o publicație oficială a Ministerului de Justiție, în privirea elevilor// care vin în țeară cu diplomă de la faculteți străine spre a solicita servii în magistratură, ca să o ai de povățuire la timp oportun.

Eu sum pe drumul Bucureștilor, unde am a sta până pe la 25 curent. Prin urmare, fiindcă nu pot cunoaște unde am să fiu în cartier, îmi vei scrie ca Senator, la Palatul Senatului, București.

Te îmbrățișesu.

A.M.

XIX

Senatorul A. Manoli către Dimitrie Alexandresco

16/28, X, 1873, București

Iubite Demétre!

Spre răspuns la epistola D-tale din 22 c[urent], mă grăbesc a-ți trimite prin poștă suma de 300 fr., tot ce am găssit lângă mine, așa că trebuie acum să recurg la alte mijloace spre a-mi procura banii indispensabili pentru drum.

Timpul îmi lipsește ca să pot responde la tot ce-mi scrii; atâta numai că doresc pe viitor să-mi trimiți proba consummțiunii inscripțiunilor D-tale, începând de la an[ul] care-mi scrii că se poate efectua până la 12 Junie în sumă de 140 fr. Altfel sunt sâlit să refuz ani ca plată.

Ti îmbrățioșesu.

A.M.

P.S. Cu altă ocazie voi face insuptul să vezi cât ai primit în cursul acestui an, care spui că ai trecut fără să ai mijloace de inscripțiuni.

[La marginea stângă a scrisorii este trasă o linie și e scris: *Responde de primire la Tcensiu indicat*].

XX

Senatorul A. Manoli către Dimitrie Alexandresco

26 mai 1874

Tecuci

Iubite Demétre!

Stilul Scrisorii d-tale fără dată, care-o cred a fi din aprilu, și care am primit-o eri, după întorcirea mi de la București, unde am stat o lună,

mi au pus din nou în mare nemulțumire. Cât se atinge de bani, a trebuit de mult să-ți imaginesci că nu putem eși la capăt decât prin mari sacrificii de economii din partea d-tale. Eu sunt foarte jenat în conpturile melle, precum țe-am scris, și de multe ori am recurs numai la împrumuturi ca să pot împlini imperioasele d-tale necesități; care de bună seamă că de multe ori pot să fiu în suferință; altfel nu se poate. Dépinde mult de la d-ta ca să treci prin toate privațiunile anu ăsta spre a face ca suma de 2000 fr. pe an să fie suficientă. Eu cunosc copii care numai cu jumătate din suma ce primești d-ta și-au săvârșit cursul de drept în Paris. Eu însumi am luat parte la câteva subscripțiuni prin care s-au putut veni în ajutorul lor. D-ta ai fost, pot a zice, un copil norocit: 1; pentru că fără a avea mijloace, ai fost trimis în centrul Europei//, spre a primi o instrucțiune la care n-au putut ajunge decât prea puțini copii de notabili: și 2; pentru că am fost totdeauna devotat cauzii d-tale cu toate dificultățile imaginabile. Prin urmare, a trebuit ca niciodată să vii [cu] măsura estremu de a-mi revolta conștiința. O știu pozitiv că nu ai cea mai mică noțiune de economie. Îți place aciea ce numești Frumosul, „la bonuohoir”, și-apoi, când te vezi căzut, vii a-mi arunca toate reproșurile. Însă asta nu va dura mult timp, fii sigur – va veni o zi când vei cunoaște cât di mult ai greșit în purtarea d-tale!

Îmi reproșezi că din lipsa de bani ai fost sălit să împrumuți strae spre a te presenta la examen, dar oare aceasta s-a întâmplat numai d-tale? Eu însumi de multe ori, la etatea d-tale, am fost nevoit să apeles la străini. Vrei totdeauna se ai garderoba plină, dar asta va fi mai pe urmă, când îți vei crea singur mijloace de existență.

A trebuit să crezi că după ce țe-am tremes 500 fr., vrând puțin să respir, am primit cerirea pentru 180 fr., care ți i-am expediat la 25 ap[ri]l[ie]/7 mai/ cu două zile în urma scrisorii d-tale din 1 ap[ri]l[ie], care, asemenea din lipsa me la București, am primit-o la Tecuci, foarte târziu.

Iată și acum îți trimit un întreg trimestru de 500 fr. pe speranța că voi fi scăpat, după cum îmi afirmi. Am ajuns la acea stare de suferință că

trebuie, cu ani ca preț, să caut a eși din așa gravă situațiune. Te rog, dar, și te conjur, pentru însuși binele d-tale să nu-mi spui că lucrezi ca un negru; trebuie încă mai mult să lucrezi ca un copil care nu mai poate spera niciun ajutor și care de la un moment la altul poate să fie abandonat de puterile slăbite acesui om. Aștept dar se-mi scrii până a nu mă porni în străinătate la băi/ nu știu unde voi fi anul acesta/, când ai să suferi examenul de pe urmă?

Cred că prin acesta vei pune capăt acestor cheltueli enorme care, pentru cea de pe urmă dată, îți spun că nu le mai pot suferi.

*Te îmbrățișesu,
A.M.*

Responde îndată de primirea banilor.

XXI

Senatorul A. Manoli către Dimitrie Alexandresco

17/29 Noiembrie 1874.

Iassy

Iubite Demetre!

Primind scrisoarea D-tale din 16 s[eptem]bri. Nu lipsesc a-ți responde că suntem la finele lui noembri, ș-aștept cu o legitimă nerăbdare să ved rezultatul promisiunii ce îmi dai, de la care depinde tot viitorul d-tale. Mai mult nu pot a m[ă] [în]tinde asupra acestei delicate materii pentru care țe-[ai] amentat cele mai de pe urmă engagement.

Vei ști, totodată, că pozițiunea-mi a luat o mare prefacire: Divorțul despre care ți-am vorbit, m-a făcut să vând tot ce posedam în imobil, spre a-mi plăti mari datorii. Lucrul este deja un fact acomplit. Domiciliul meu é provisoriu stabilit în Iași. Aștept celle întâi zile a primăverii spre a

me așăza într-un oraș din străinătate, unde-mi va păre viața mai plăcută, mărginit astă data în micile resurse ce mi-au mai putut rămâne.

Precum vezi, eu nu mai sunt omu ce// am fost până acum și astă prevestire nenorocită cred că va pătrunde în anima d-tale. Orice scrisoare mi-o poți adresa ca pân' acum la Tecuci, unde am corespondentele meu.

Îți trimit adresa unui june Pastia, rudă cu nepotul meu din Iași, D-l Pastia¹⁵, care mi l-a recomandat a fi un student din cei mai buni și a cărui cunoștință nu-ți poate fi de prisos.

Adim.

A.M.

M. D. Pastia

Institution Duvignon, Rue de Rennes, 137, Paris¹⁶.

¹⁵ Este vorba despre Scarlat Pastia (1827-1900), primar al Iașiului (1877-1879). Și-a donat pământul din Tătărași pentru a se putea înființa cimitirul Eternitatea. Biserica cimitirului, cu hramul Sf. Gheorghe, este ctitoria sa. Hotelul Traian a fost ridicat din banii aceluiași personaj. A fost înmormântat în cavoul unchiului său, Alecu Manoli Sturzesco. Astăzi, cavoul familiei Sturzesco nu mai există. Pe acel loc sunt îngropați membrii unei alte familii. Portretul lui Scarlat Pastia, pictat de C.D. Stahi în 1909, se află în colecția Muzeului Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, vezi Sorin Iftimi, *Considerații privitoare la galeria de portrete a Muzeului Universității din Iași*, în *Historia Universitatis Iassiensis*, I/2010, p. 227.

¹⁶ Institutul Duvignau de pe Rue Rennes, 157 și nu 137, fondat în anul 1849 de un politehnician, Jean-Victor Duvignau de Lanneau, vezi *La famille Olivier*, în <http://parisvelocipedia.fr/index.php/histoire/la-famille-olivier> (accesat la 4 august 2015).

*Professor Dimitrie Alexandresco: a lifetime and
some unpublished family letters*

~ Abstract ~

Keywords: *Dimitrie Alexandresco, family letters, jurist, Department of Civil Law.*

This study is dedicated to the life of University Professor Dimitrie Alexandresco. Born in Iași, he left to study abroad in Paris, France. There, he first enrolled at the „Henri-IV” High-School, then at the Law School in Sorbona and later at the Law School in Paris. After obtaining his Law Degree, he returned home where he practiced law and filled a number of different positions in the Romanian legal system. Apart from achieving other honors, he became a professor for the Department of Law in Iași, being one of the most remarkable among its fellows. Alexandresco got involved in politics as well, representing the interests of the conservative intellectuals in Iasi. He became known in Europe thanks to his works. His most important one, published in 11 volumes, is called “The Theoretical and Practical Explanation of Romanian Civil Law” (“Explicațiunea teoretică și practică a dreptului civil român”) and is still relevant to this day. He was also Dean of the Department of Law in Iași for four times, although he died before he could finish his final mandate. He lived almost his entire life in Iași and was always preoccupied by the future of this city. He distinguished himself through his goodwill and his vast knowledge concerning international law. There have been works written already about the activity of this particular university professor, but none using archived documents. Thereby, through the use of a new documentary material, this study brings new information to light and helps rectify past mistakes. As an example, Dimitrie Alexandresco was not born on the 1st-4th of October, 1850 as it was believed up until now, but rather on the 8th of August, 1851. This date has been confirmed by a document kept in the French Archives as well as by two others kept in the Archives of Iași. By analyzing all of the stages of this man’s career, this study aims to clear up any confusion there might be in the information present at this date. Another example could be the fact that there are no works or studies about the family of Alexandresco, while information regarding his wife and children is presented here. Finally, the publishing of 21 remarkable letters, found at BCU Iași, brings new data regarding the life of the Romanian students in Paris.